

Svend-Bertil Braaten-Jakobsen

Fra innsatt til fagarbeider

En kvalitativ studie i et norsk fengsel

Hovedoppgave i Master i fagdidaktikk, yrkesdidaktikk

Veileder: Eli Smeplass

Medveileder: Britt Karin Utvær

Mai 2022

Svend-Bertil Braaten-Jakobsen

Fra innsatt til fagarbeider

En kvalitativ studie i et norsk fengsel

Hovedoppgave i Master i fagdidaktikk, yrkesdidaktikk
Veileder: Eli Smeplass
Medveileder: Britt Karin Utvær
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Dette er en masteravhandling som er en del av studiet Master i yrkesdidaktikk ved NTNU, og bygger på en studie ved et fengsel i Norge.

Det er flere etater som jobber med og tett på de innsatte og et felles alle etatene er å gjøre fengselsoppholdet til de innsatte så likt samfunnet på utsiden som mulig, herav normalitetsprinsippet.

Problemstillingen som danner utgangspunktet for studien, er følgende: Hvordan kan ett strukturert samarbeid mellom skolen, kriminalomsorgen, helse og NAV styrke de innsattes muligheter etter endt soning?

Oppgavens teoretiske forankring bygger på Mary Jo Hatch og hennes organisasjonsteorier. Det ble valgt kvalitativ metode for å besvare materavhandlingens problemstilling, med intervjuer.

Funn i studien sier at etatene som jobber med og tett på de innsatte ønsker et enda tettere og mer strukturert samarbeid for å øke kvaliteten i tilbudet til de innsatte.

Nøkkelord: organisasjon, samarbeid, etat, innsatt

Abstract

This is a master thesis that is a part of the study: Master in vocational didactics at NTNU, and is based on a study at a prison in Norway.

There are several agencies that work with and close to the inmates and a common all the agencies is to make the prison stay of the inmates as similar to society on the outside as possible, hence the principle of normality.

The following research question was created for this study: How can a structured collaboration between the school, the prison service, health and NAV offer the inmates opportunities after serving their sentences?

The theoretical foundation of the thesis is based on Mary Jo Hatch organization theories. A qualitative method was chosen to answer the research question.

The theory of this thesis is founded on the theories of Mary Jo Hatch and her organization theories. Qualitative methodology was used in order to get answers to solve the researcher question, with interview.

Findings in the study say that the agencies that work with and close to the inmates wants an even closer and more structured collaboration to increase the quality of the offer to the inmates.

Keywords: organization, cooperation, agency, inmate

Forord

En studieperiode er endelig over, en periode som har vært preget av pandemi, testing, usikkerhet og en tidvis nedstengt verden. Men nå ser det ut til at pandemien har sluppet taket, men krigen i Europa er fremdeles en bekymring for oss alle.

Proessen det er å skulle skrive en masteroppgave samtidig som man står i full jobb og har tre barn, har til tider vært utfordrende. Mange ganger har jeg måttet riste av meg styggen på ryggen, som har forsøkt å overtale meg til å gi opp hele prosjektet. Men heldigvis har jeg en kjæreste som har motivert meg til å stå på i tøffe tider, tusen hjertelig takk til deg Randi. Vil også takke mine tre unger som så mange ganger i løpet av min studieperiode har kommet med varme og motiverende klemmer når de har opplevd at deres tidvis fjerne pappa har vært umotivert.

Jeg må takke de beste veilederne ved NTNU, Eli Smepllass og Britt Karin Utvær, som har delt sine eminente kunnskaper med meg og gitt meg mange gode råd på veien. Takket være dere skal jeg endelig begi meg ut av skrivebobla, og vende tilbake til mitt fantastiske A4 liv, med tre unger, hund og katt.

Jeg vil også takke alle mine kolleger, som hver dag går inn i fengsler rundt om i Norge og gir våre innsatte en mulighet. Sammen har vi verdens viktigste jobb og sammen gir vi de innsatte støtte og kompetanse til å endre deres muligheter og tanker om fremtiden etter soning. Stå på til dere alle.

Sist, men ikke minst vil jeg takke mine takknemlige og dyktige elever i fengslet. Sammen er vi dynamitt.

Innhold

Abstract	vi
Forord	vii
Figurer	xi
Tabeller	xi
1 Innledning	12
1.1 Forståelse og bakgrunn for valg av tema	13
1.2 Presentasjon av problemstilling	15
1.3 Tidligere forskning	16
1.4 Behov for endring	16
1.5 Fag opplæring i Norge (historikk)	18
2 Kontekst og tidligere forskning	19
2.1 Skolen	19
2.2 Importmodellen	22
2.3 Innsatt på hotell	23
2.4 Den innsatte	24
2.5 Stemplings - eller stigmatiseringsteori	25
2.5.1 Konsekvenser av stempling/stigmatisering	26
2.6 Læringsmiljø og lærerrollen i kriminalomsorgen	27
2.7 Normalitet og menneskesyn	28
3 Teori	30
3.1 Organisasjonen	30
3.2 Makt og politiske innflytelser	31
3.3 Implementering	32
3.4 Rasjonalitet	33
3.5 Dimensjonering av skole-tilbudet	33
3.5.1 Byråkrati	34
3.6 Symboleffekt	36
4 Straffegjennomføring	39
4.1 Straffegjennomføring i et fengsel med covid-restriksjoner	39
4.2 Hjemmeundervisning	40
4.3 Kriminalitet	41
4.4 Human relations	42
5 Metode	44
5.1 Kvalitativ metode	44
5.2 Ontologi	44

5.3 Fenomenologi	45
5.4 Epistemologi	45
5.5 Intervju	45
5.6 Utvalg	46
5.7 Kvaliteten ved undersøkelsen	47
5.8 Validitet	47
5.9 Troverdighet	48
6 Etikk	49
7 Datainnsamling og transkribering	52
7.1 Analyse	52
8 Presentasjon av funn i studien	56
8.1 Informantenes kjennskap til kriminalomsorgens arbeidsdriftsstrategi	56
8.1.1 Diskusjon	57
8.2 Tolkning av arbeidsdriftsstrategiens målsetting	57
8.2.1 Diskusjon	58
8.3 Tanker og forventninger til et tverretattlig samarbeid	59
8.3.1 Diskusjon	59
8.4 Ønske om forbedring	60
8.4.1 Diskusjon	61
8.5 Innflytelse	62
8.5.1 Diskusjon	62
8.6 Oppsummering	62
9 Samarbeid gir resultater	64
9.1 Samarbeid på tvers av etater	64
9.2 Relevans i utdanningen	65
10 Avslutning	67
11 Referanser	69
Vedlegg	73

Figurer

Figur 1: Beslutningsprosessen i en hierarkisk organisasjon	21
Figur 2: Intern tilstandsvurdering	31

Tabeller

Tabell 1: Fire hovedtyper endringsstrategi	30
Tabell 2: Kategorier	53

1 Innledning

Som yrkesfaglærer ved en ordinær videregående skole og i et høysikkerhetsfengsel har min 2-årige master i yrkesdidaktikk gitt meg inspirasjon til å se på sammenhenger, samarbeid, forskjeller og utfordringer mellom disse to institusjonene. Jeg har gjennom masterstudien sett på hvordan yrkesfaglærere som jobber i et fengsel kan planlegge og gjennomføre undervisningen på en motiverende måte som gir de innsatte elevene troen på en fremtid som skattebetalende yrkesutøvere. Videre ønsker jeg å belyse hvordan samarbeidet mellom skolen og kriminalomsorgen kan være en viktig bidragsyter for å unngå at de innsatte som har valgt å ta en utdanning under deres soning unngår å falle tilbake til nye kriminelle handlinger. Min masterstudie er forankret i læringsutbytte i masteroppgave i yrkesdidaktikk som sier at studenten blant annet kan:

analysere og forklare eget yrkesområdes utvikling og plass i samfunnet, og hvordan yrkesdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid kan bidra til en bærekraftig fag- og bransjeutvikling (NTNU, u.å. -b).

Mitt bidrag til profesjonsfellesskapet innenfor yrkesfagene håper jeg vil være til inspirasjon til andre yrkesfaglærere som jobber ved norske fengsler om hvordan man systematisk og strukturert kan samarbeide med kriminalomsorgen og de andre etatene som jobber med og for innsatte, og i fellesskap øke kvaliteten i den yrkesfaglige utdanningen som tilbys de innsatte.

I årene fremover vil det være et stadig økende behov for flere fagarbeidere i Norge (Dapi et al., 2016). For å dekke dette kommende behovet er det satt inn flere tiltak på nasjonalt nivå, som at det for blant annet statsbudsjettet for 2018 ble vedtatt at det skulle bevilges 70 millioner ekstra kroner til yrkesfaglig utdanning på videregående- og fagskolenivå (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

I straffegjennomføringsloven § 4 heter det «Kriminalomsorgen skal gjennom samarbeid med andre offentlige etater legge til rette for at domfelte og innsatte i varetekt får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på. Samarbeidet skal bidra til en samordnet innsats for å dekke domfelte og innsattes behov og fremme deres tilpasning til samfunnet» (lovdata.no).

Opplæring for innsatte i norske fengsel har vært en viktig del av det norske strafferettssystemet i mer enn 350 år. Målet har hele tiden vært å sosialisere og gi innsatte kunnskap for at de skal ha en bedre mulighet til å klare seg selv og unngå ny kriminalitet, samtidig har fengselsstraffen historisk vært knyttet til blant annet religiøs moral, samfunnets behov for beskyttelse fra lovbrutere og volds utøvere, og forsøk på å hindre lovbrudd gjennom avskrekking. Foucault (1975) beskriver hvordan tortur var en utbredt avskrekkelses teknikk som ble brukt av rettssystemene i flere europeiske land helt frem til nittenhundretallet. Avskrekkelsesmetodene kunne innebære flåing, hengning og avkapping av hoder osv. Disse grusomme handlingene bygde på grunntanken om at det var kroppen som skulle straffes og disse grusomhetene ble gjort med publikum til stede. Scener som kunne minne om opplevelsen av å være publikum på et teaterstykke. Det moderne fengsel har heldigvis byttet fokus, da de heller ser den innsatte som en fremtidig ressurs for samfunnet og fokuserer derfor på rehabilitering i form av mange ulike tilbud som blant annet rusbehandling, arbeidstrening, kurs og skoletilbud.

En av hovedmotivasjonene for de innsatte som velger å starte på en utdanning under deres soning er mulighetene til å kunne skaffe seg arbeid og dermed et bedre liv etter soning (Asbjørnsen et al., 2016). Som lærer i fengselet representerer jeg en avveksling og mulighet for de innsatte som ønsker å gå på skole mens de soner. Jeg kan gjennom å dele kunnskap innen mitt fag og til slutt gi dem et vitnemål være med på å gi dem troen på nye muligheter utenfor murene etter endt soning.

1.1 Forståelse og bakgrunn for valg av tema

Som sønn av en snekker og lillebror til en platearbeider var de ytre påvirkningene for sterke til ikke å velge yrkesfag da jeg som 15 åring skulle søke videregåendeopplæring. Jeg ønsket i utgangspunktet og bli kokk, men sterkt påvirket av min eldre bror søkte jeg grunnkurs bygningsrørlegger og året etter gikk jeg videre på VK 1 Plate- sveisearbeider. I løpet av de 2 årene tilegnet jeg meg kunnskap og innsikt i flere yrkesretninger, noe jeg fant veldig spennende og som jeg kunne se for meg å jobbe med, og ønsket om å bli kokk var blitt erstattet av et annet ønske om yrkesvei. Da jeg er vokst opp i en liten bygd i Troms uten industri, valgte jeg etter videregående å søke jobb ved et skipsverft på Nordmøre. Jobben fikk jeg og måtte derfor flytte fra Troms til Møre og Romsdal. Dette var første gang jeg skulle bo borte fra mine foreldre og venner. Ikke bare skulle jeg begynne å jobbe, jeg måtte også legge ned innsats i arbeidet med å skaffe meg et nettverk utenfor jobben. Jobben på verftet innebar arbeidsoppgaver som falt inn under kompetansemålene til en platearbeider. Læringskurven var bratt og utfordringene mange. Min mentor ved verftet var en eldre mann som hadde jobbet ved verftet i flere tiår. Rollefordelingen mellom meg som ung og nyutdannet og denne eldre mannen med mange års erfaring var preget av mesterlære. Han viste alltid hvordan de ulike arbeidsprosessene skulle utføres og jeg måtte kopiere (Kvale & Nielsen, 2014). 2 år senere avla og bestod jeg fagprøven og fikk da tittelen platearbeider. Da jeg nå kunne vise til fagbrev som platearbeider, åpnet arbeidsmarkedet og mulighetene seg for meg. Jeg hadde et ønske om å se mer av Norge og har derfor jobbet og bodd mange ulike steder rundt om i landet. I de 18 årene jeg har jobbet som fagarbeider, har jeg hele tiden lært nye metoder og teknikker som har bidratt til at jeg har utviklet meg videre som fagarbeider. I flere år hadde jeg ansvaret for lærlingene ved en mekanisk bedrift jeg jobbet ved, noe som bidro til at jeg nå måtte følge opp og sette meg inn i lærlingenes læreplaner. Jobben som lærlingeansvarlig fant jeg svært givende og ble derfor nysgjerrig på mulighetene mine, som fagarbeider til å kunne bli yrkesfaglærer. Jeg fikk gjennom bekjente høre om yrkesfaglærerutdanningen YFL ved NTNU og startet derfor på denne treårige bachelorutdanningen høsten 2015. Denne treårige bachelorutdanningen har som ett av sine grunnleggende prinsipper at det skal være en helhet og sammenheng mellom de ulike faglige delene og de pedagogiske og praktiske delene (NOU 1996: 22; Strand et al., 2017). Som studenter ved dette studiet, skulle vi gjennom de tre årene gjennomføre og erfare undervisningspraksis fra både ungdomsskole og videregående skole. Erfaringene jeg gjorde meg gjennom praksisperiodene var verdifulle. Gjennom min praksisperiode ved en ungdomsskole i Nord-Norge gjennomførte jeg blant annet undervisning i fag som mat og helse, samfunnsfag og kunst og håndverk. Jeg velger å trekke frem faget kunst og håndverk som det faget der rekruttering til mitt yrkesfag ligger nærmest. Håndverksalen på skolen jeg hadde praksis, var godt utrustet med moderne utstyr. Åttende-klassingene jeg hadde ansvar for hadde allerede et prosjekt de hadde startet på, og som jeg skulle følge opp. Prosjektet var å utforme et osthøvelhåndtak, noe som for meg opplevdes som lite kreativt. Jeg skulle følge faglærer og bidra med oppfølging av elevene. I stedet for å bruke det moderne utstyret som var tilgjengelig til å utforme osthøvelhåndtaket, hadde elevene fått utdelt slipepapir av faglærer. Da jeg gikk rundt og pratet med elevene, fortalte de at de hadde pusset på håndtaket i en måned. Samtlige elever virket demotiverte av pussejobben, noe som for meg virket veldig forståelig. Kjerneelementet håndverksferdigheter innebærer ifølge Utdanningsdirektoratet, at elevene skal utvikle håndlag, praktiske ferdigheter og utholdenhet ved å bruke ulike redskaper og materialer (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Utholdenhet var elevene i ferd med å utvikle, men etter min mening på et lite kreativt

grunnlag. Jeg ønsker ikke å gå nærmere inn på faglærerens tolkning av faget kunst og håndverk, men om disse daværende åttende-klassingene gjennom osthøvelhåndtak prosjektet utviklet motivasjon til å søke yrkesfag, er jeg usikker på. Jeg mener dette faget kan være en viktig bidragsyter til å øke interessen for yrkesfag, dersom fagets potensiale utnyttes, gjennom relevante og motiverende prosjekter.

Som avslutning på bachelorstudiet skulle vi utarbeide en todelt bacheloroppgave på 30 studiepoeng. Bacheloroppgaven skulle inneholde en profesjonsfaglige og en yrkesfaglig del, og som skulle gjennomføres som gruppearbeid, bestående av 2-3 studenter pr gruppe. På min gruppe ble vi 3 studenter og i fellesskap kom vi frem til tema for oppgaven. Vi ønsket gjennom vårt prosjekt å se nærmere på digitalundervisning, med fokus på fjernundervisning. Underveis i prosessen det er å skrive en bacheloroppgave, følte jeg vi hadde valgt feil tema, da jeg aldri klarte å slippe tanken på mine erfaringer fra min ungdomsskolepraksis og kunst og håndverk faget. Men gjennom iherdig arbeid klarte vi å sammenstille en bacheloroppgave vi, som gruppe var fornøyde med, til tross for forholdvis manglende entusiasme fra veilederne våre.

Som nevnt over, så startet jeg på yrkesfaglærerutdanningen høsten 2015. Sommeren 2016 ble jeg innkalt til jobbintervju ved den videregående skolen jeg hadde vært i praksis ved skoleåret 2015/2016 gjennom NTNU. Jeg ble skoleåret 2016/2017 ansatt i ett ettårig hundreprosent vikariat som yrkesfaglærer i tillegg til mine studier ved NTNU. Dette vikariatet ble sommeren 2017 gjort om til en hundreprosent fast stilling som yrkesfaglærer. Denne stillingen hadde en todelt funksjon. Jeg hadde femtiprosent av min stilling ved hovedskolen og de andre femtiprosentene skulle jeg jobbe som yrkesfaglærer i kriminalomsorgen. Mitt arbeidssted som yrkesfaglærer for kriminalomsorgen ble i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Da jeg enda var tilknyttet mine studier ved NTNU, fikk jeg permisjon fra jobben for å delta på de obligatoriske studiesamlingene. Jobben som yrkesfaglærer i fengselet ble en spennende start som snart nyutdannet lærer. Det var mange rutiner og regler som skulle læres og beherskes og i løpet av den første uken måtte jeg gjennom et selvforsvarskurs, der jeg fikk innføring i bruken av personligsikkerhetsalarm, hvordan man snakker til en innsatt som eventuelt utagerer, frigjøringsgrep dersom man blir angrepet og hvor mye eller lite opplysninger en som ansatt bør gi de innsatte om egen familie, venner og bosted. Alt dette i et grep for å gjøre vår arbeidsdag så sikker som mulig.

Vi har i Norge fengsler med ulike sikkerhetsnivåer. Vi har fengsler med høy grad av sikkerhet, men her er det også variasjoner. I noen norske fengsler har vi avdelinger med ekstra høyt sikkerhetsnivå, disse avdelingene er forbeholdt de innsatte som går under kategorien ekstra farlige. Åpne fengsler ligger under kategorien lavt sikkerhetsnivå, og ved disse åpne fengslene legges det mindre vekt på sikkerhetstiltak, men et større fokus på friere samvær med andre. Ved denne typen fengsel bygger man tillit, som også er en viktig del av det å tilpasse seg et liv utenfor fengselet. Den siste formen for soning er overgangsfengsler. De innsatte som soner ved denne typen fengsler har frigang til arbeid og skole på dagtid. Uansett sikkerhetsnivå, vil de innsatte oppleve en form for frihetstap (Langelid, 2015). Da jeg hadde fått innføring i alle regler og rutiner for ansatte som jobber i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, var jeg klar til å møte mine elever. Undervisningsrommene i fengselet er små av størrelse og det er derfor få elever i hver klasse. Av sikkerhetsmessige årsaker er størrelses rammene på klassen satt til fem elever, noe som fører til at kommunikasjonen foregår tett på hverandre. Dette kan være med på å gjøre relasjonsbyggingen mer effektiv og enklere, og dermed skape en opplevelse av å være en del av et fellesskap og som videre bidrar til åpen kommunikasjon

og et godt læringsmiljø. Dette er et tema jeg vil komme tilbake til når jeg skal se nærmere på motivasjon og læringsmiljø for elevene i fengselet.

Gjennom mine år som lærer i fengselet, ser jeg at utdanning kan være med å gjøre de innsattes opphold i fengselet til noe meningsfullt. De innsatte føler mestring og dette kan være med på å gi dem et håp. Et håp om å kunne komme styrket ut av fengselet, og med muligheter for en livsstilsendring. For å kunne etterkomme kriminalomsorgens ønske om endring og utvikling av organisasjonen, vil jeg derfor se på hvordan skolen kan samarbeide med kriminalomsorgen om å oppnå en endring og utvikling av skoletilbudet som tilbys de innsatte i norske fengsler. Hvordan vi ved felles strategier og mål i samarbeid med alle etatene som jobber innenfor fengselets murer kan styrke de innsattes muligheter.

1.2 Presentasjon av problemstilling

I forkant av mitt prosjekt har jeg ønsket å se på en rekke tema innenfor skole i kriminalomsorgen. Forskning innen kriminalomsorgen i Norge er ikke veldig utbredt, i alle fall ikke blant masterskrivende yrkesfaglærere. Dette i seg selv kunne vært spennende å utforske, men denne gangen ønsket jeg å forske på noe som kan komme de innsatte i norske fengsler til gode. Å forske på et område bør være en følge av at det er et behov for forskning, eller et problem (Jørgensen & Rienecker, 2018). Min inspirasjon til problemstillingen fikk jeg etter å ha lest evalueringen av et treårig følgeprosjekt kalt TAFU-Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning. Rapporten er utarbeidet av Arbeidsforskningsinstituttets Neumann og Pettersen (2013). TAFU prosjektet jobbet for å tilbakeføre, i hovedsak tidligere straffedømte og snart ferdig sonete menn i alderen 18-40 år, til samfunnet. Tanken med prosjektet var å bistå og hjelpe disse mennene med å få tilpass i samfunnet gjennom arbeid i det ordinære arbeidsmarkedet, via praksisplasser, gjennom utdanning eller direkte inn i bedrifter. Prosjektet innbefattet et samarbeid mellom kriminalomsorgen, NAV, fylkeskommunene, kommunene og arbeidsmarkedsbedrifter, og prosjektet var begrenset til Rogaland og Tromsø. Underveis i prosjektet ble 16 av de som tidligere hadde sonet og de som snart var ferdig sonet og som var med i prosjektet intervjuet. I rapporten kommer det frem at mange av de som ble intervjuet uttalte at det var første gang de opplevde å bli tatt på alvor som mennesker, uten at deres kriminelle fortid ble lagt vekt på. Det var deres eventuelle manglede kompetanse for å kunne skaffe seg jobb som var fokusområdet. En av de som ble intervjuet uttalte, «Her er vi mennesker som blir møtt med normale forventninger, som at vi skal ut i jobb» (Neumann & Pettersen, 2013, s. 24). Denne uttalelsen, hentet fra TAFU- rapporten, fra en tidligere innsatt, var det som fikk meg til å velge tema og problemstilling for mitt prosjekt. Som lærer ved yrkesfag i et fengsel, ønsker jeg at mine elever skal tilegne seg de kunnskaper og kvalifikasjoner som er etterspurt i arbeidsmarkedet. For å kunne tilrettelegge for en best mulig læringsarena og samtidig etterfølge de krav og lover som stilles til straffegjennomføring er jeg som lærer og skolen som arbeidsgiver avhengig av et samarbeid mellom skolen, kriminalomsorgen, NAV og helse for å kunne kartlegge alle aspekter ved den enkelte elev og innsatt. Jeg har med dette som bakgrunn valgt denne problemformuleringen:

Hvordan kan ett strukturert samarbeid mellom skolen, kriminalomsorgen, helse og NAV styrke de innsattes muligheter etter endt soning?

Med følgende forskningsspørsmål:

Hvordan kan et styrket samarbeid mellom kriminalomsorgen og skolen øke forståelsen av kunnskapsutvikling, og utforming av en utdanning som skaper mening for de innsatte som går yrkesfag?

1.3 Tidligere forskning

Jeg vil i dette underkapitlet presentere relevant forskning for min studie. Fengselet jeg gjennomfører studiet mitt ved, kan ikke beskrives som et gjennomsnittlig fengsel, da alle fengsler best kan beskrives som unike (Ugelvik, 2017). Funn fra tidligere forskning fra andre fengsler trenger derfor ikke være representativt for fengselet jeg gjennomfører mine studier ved. Forskning innen kriminalomsorgen er ikke et nytt fenomen, men forskning på samarbeidet mellom de involverte etatene som er representert i fengselet, utført av en yrkesfaglærer har jeg ikke funnet gjort tidligere. Det var derfor et forholdsvis ukjent landskap jeg skulle bevege meg i og som uerfaren forsker er det derfor mange fallgruver som jeg måtte bevege meg gjennom. En kvalitativ forsker retter blikket mot menneskers hverdagshandlinger i sin naturlige kontekst (Postholm, 2010). I artikkelen «Utfordringer for samarbeidet mellom kriminalomsorg og kommune» (Bjørkquist & Hansen, 2017) er formålet å analysere samarbeidet mellom kriminalomsorgen og en kommune om tilbudet til domfelte med rus- og/eller psykiske lidelser. Jeg finner flere relevante funn fra denne analysen, til min studie. Mine funn baserer seg på innsamlet data fra informanter som representerer de ulike etatene som jobber i fengselet jeg selv jobber ved og som jeg jobber forholdsvis adskilt fra. Bjørkquist og Hansen finner at behovet for å bygge relasjon mellom bruker og tjenesteyter for å kunne oppnå et samarbeid er vesentlig. Relasjonsbygging er et tidkrevende arbeid, som krever hyppige møter mellom de involverte over tid. Videre sier Bjørkquist og Hansen at det må legges til rette for innarbeidede strukturer og strategier for å lykkes. For at de innsatte skal få et helhetlig tilbud under og etter soning er det derfor viktig at alle involverte tjenesteytere blir presenterte for den innsattes behov. Bjørkquist og Hansen viser til at den innsatte selv bør presentere behovene, selv om dette er private opplysninger. Ved en slik behovs presentasjon kan kartleggingen komme raskt i gang og nødvendige tiltak iverksettes. Vanlig prosedyre i norske fengsler er at det er kriminalomsorgen selv som foretar kartleggingen av de innsatte. Dahl, Frank og Kolind (2010) mener at en kartlegging gjennomført av kriminalomsorgen er uheldig, da kriminalomsorgen representerer både straff og behandling. Det er også gjort en rekke undersøkelser omkring de innsattes psykiske og fysiske helse både i Norge og ved flere utenlandske fengsler. Jeg blir i denne studien også å vise til og bruke rapporten som ble utarbeidet i etterkant av forskningsprosjektet TAFU – Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning (2013). Dette prosjektet har et rettet blikket på tiden etter soning, men også overgangsfasen mellom fengsel og tilbakeføringen til samfunnet. Følgeforskningsprosjektets målgruppe var i hovedsak menn i alderen 18-40 år som var ferdig sonet eller i overgangen mellom fengsel og tilbakeføringen til samfunnet. Denne aldersgruppen utgjør også majoriteten blant mine elever i fengselet. Jeg finner dette prosjektet som særs relevant for min studie, til tross for at det ble avsluttet i 2013, men flere av utfordringene som tas opp er fremdeles høyaktuelle også i dag.

1.4 Behov for endring

Norsk yrkesfagligutdanning er under stadig forandring, påvirket av blant annet samfunnet, næringslivet og utenlandske krefter. Som masterstudent ved Institutt for lærerutdanning, NTNU har jeg gjennom mine fem år fått kjennskap til oppdatert forskning på det pedagogiske feltet. Men det jeg undrer meg over, er mangelen på fokus

rundt psykisk helse blant norske skoleelever. Fremme mental helse er FNs bærekraftsmål nummer 3. Hvordan skal vi som nyutdannede lærere møte disse stadig økende utfordringene til våre elever? Ved en vanlig videregående skole er det tilgang på miljøarbeidere som ved behov kan følge opp elever som har ulike utfordringer, deriblant psykiske. Som lærer i fengselet er riktignok antall elever i klassene mindre, dette på grunn av sikkerheten og skolebyggets størrelse. I fagene jeg underviser i er det satt et tak på 5 elever i klassen. Jeg underviser disse elevene alene og har ingen tilgang på miljøarbeidere som kan følge opp elever med utfordringer og må derfor tilpasse undervisningen til hver enkelt elev. For meg har alle mine elever i fengselet utfordringer, sett i lys av at de soner en dom for begåtte kriminelle handlinger og konteksten. For å kunne jobbe for å innfri FNs bærekraftsmål 3.4 og 4.7 er det viktig at disse delmålene blir en del av lærerutdanningens fokusområder fremover (FN-sambandet, 2022). For ordensskyld beskriver jeg under FNs bærekraftsmål, delmål 3.4 og 4.7 og deres ambisjoner frem til år 2030.

3 God helse og livskvalitet

3.4) Redusere prematur dødelighet forårsaket av ikke-smittsomme sykdommer med en tredel gjennom forebygging og behandling, og fremme mental helse og livskvalitet.

Når jeg ser denne målsettingen opp mot Statistisk sentralbyrås statistikk for antall forvaringsdømte i norske fengsel, er dette et viktig delmål FN fokuserer på. I 2017 var det 95 mennesker som ble dømt til forvaring og i 2020 var dette tallet steget til 119 forvaringsdømte i norske fengsel (Statistisk sentralbyrå, 2022). Forvaring kan idømmes farlige tilregnelige lovbrøyttere når en ordinær tidsbegrenset fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å ivareta samfunnsvernet. Dom på forvaring forutsetter at det er begått alvorlig kriminalitet (Kriminalomsorgen, 2022). Med alvorlig kriminalitet sier kriminalomsorgen blant annet alvorlige voldsforbrytelser, seksualforbrytelser og ildspåsettelse. De innsatte som soner forvaringsdommer skal gjennom sitt soningsforløp kartlegges og observeres, for å kunne vurdere om den domfelte endrer sin adferd og personlighet. Som lærer i fengselet ser jeg på viktigheten av å kunne møte disse menneskene på en måte som fremmer deres behov for adferdsendring. For at det skal være en kontinuitet i dette arbeidet, er kompetanseheving av lærere et viktig bidrag for å kunne hjelpe de innsatte best mulig, noe jeg vil komme tilbake til i kapitlet om mine funn i studien.

4 God utdanning

4.7) Sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetansen som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning i bærekraftig utvikling og livsstil, menneske rettigheter, fremme av freds og ikke voldskultur [...].

Også dette delmålet er dagsaktuelt, både i skolen utenfor fengselet og skolen i fengselet. Ifølge tall hentet fra statistisk sentralbyrå ble 32 mennesker i aldersgruppen 18-20 år dømt for vold-mishandling i 2017, dette antallet var i 2020 steget til 37 (Statistisk sentralbyrå, 2022). Denne aldersgruppen presenterer de yngste som soner i norske fengsel og en av fokusgruppene i kriminalomsorgens ferske virksomhetsstrategi. I gjeldene virksomhetsstrategi for kriminalomsorgen beskrives formålet med straffegjennomføring slik:

«Det skal legges til rette for at domfelte kan gjøre en innsats for å endre sitt kriminelle mønster», samtidig sier den at «straffegjennomføringen kan endre negativ atferd,

handlingsmønstre, holdninger og tankesett» (Virksomhetsstrategi for kriminalomsorgen, 2021-2026, s. 9)

Virksomhetsstrategiens plan gjelder for de som soner i norske fengsel og dermed også skolen i fengselet sine elever. Jeg vil senere i oppgaven se nærmere på virksomhetsstrategien og dens planer, og hvordan dette vil påvirke alle etatene som jobber innenfor fengselets murer.

1.5 Fag opplæring i Norge (historikk)

Fagopplæringen i Norge har lange tradisjoner knyttet tilbake til tradisjonene fra middelalderen. Reform 94 førte til store endringer i norsk skole. Fagopplæring ble formaliserte og organiserte som modeller noe som førte til at fagopplæring i bedrift ble et alternative for mange som ønsket svenn eller fagbrev. For en rekke industrifag knyttet til lærlingeordningen har læretiden blitt organiserte slik opplæringen skal gjennomføres i skolen på vg1 /vg2, videregående opplæring og to års læretid i bedrift, men også full fagopplæring i skole i noen fag. For alle ordningene var det krav om at opplæringen skulle avsluttes med fag-/svenneprøve, og bestått fagprøve eller svenneprøve ga fag-/svennebrev. (Regjeringen, 1997).

Dagens modell for fag og yrkesopplæring følger en anbefaling fra OECD-studien i 2008 (Fafo, 2016). Studien har gjennomgått norske og de andre medlem landenes yrkesopplæring, og beskrevet styrker og svakheter ved systemene i de enkelte land. I Norge har vi tradisjon for at partene i arbeidslivet samarbeider med de offentlige for å skape en best mulig yrkesopplæring. I gjennomføringen av opplæringen lokalt satses det nærmere på samarbeid mellom skolene og næringslivet. Opplæringsloven med tilhørende forskrifter gir bestemmelser om hvordan samarbeidet skal formaliseres gjennom råd, nemnder og utvalg (Lynghaug, 2017). Forkortelsen OECD står for Organization for Economic Cooperation and Development. Organisasjonen ble opprettet i 1948 med hovedformål å samordne den økonomiske politikken i land som fikk Marshallhjelp etter andre verdenskrig. OECD er primært en organisasjon som arbeider for økonomisk og sosial utvikling i deres medlemmers land. Organisasjonen har de siste årene engasjert seg innenfor utdanningsforskning og økonomisk utvikling (Karlsen, 2006). Organisasjonen anses i dag som ekspert innen utdanningsforskning. I Norge kjenner vi til PISA undersøkelsene og hvordan dette påvirker norsk skoleutvikling. Jeg velger å ikke gå nærmere inn på disse undersøkelsene, men nevner det som en del av OECD sitt utviklingsarbeid i skolen.

2 Kontekst og tidligere forskning

Regjeringen setter utdanning av folket i direkte sammenheng med hvordan utfordringer i samfunnet skal møtes. Innledningsvis står det «Regjeringen har høye ambisjoner for Norge som kunnskapsnasjon». Utdanningen i Norge skal bidra til å utjevne sosiale ulikheter og det understrekes at kunnskaper er veien til det gode liv. Fagfornyelsen skal gi elevene det beste utgangspunktet for å utvikle gode verdier, holdninger og kunnskaper til den enkeltes og nasjonens beste (Regjeringen, 2015-2016, s. 5-6).

Regjeringen sier at Kunnskapsløftet både er en styrings- og en innholdsreform. Skolen styres gjennom klare nasjonale mål, kunnskaper om elevens læringsresultat og at skoleeier er ansvarliggjort for kvaliteten på opplæringen. Samtidig har hver fylkeskommune stor handlefrihet, og kunnskapsdepartementet gjennom utdanningsdirektoratet stilte med støtte- og veiledningsapparat i implementeringen (Regjeringen, 2015-2016).

Med Regjeringens ønsker og mål sett i undervisning i fengselskontekst er det flere mål som vil være utfordrende å oppnå. Elevene vi som lærere underviser i fengselet, er mennesker som har helt eller delvis falt utenfor målsettingen som Regjeringen har for utdanning. Tall fra undersøkelsen som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå (2004), der man ønsket å kartlegge levekårs- og helseproblemer blant innsatte i norske fengsler tydeliggjør behovet for et bredt skoletilbud i norske fengsler. Blant de 260 innsatte som deltok i undersøkelsen ser man at flertallet har en opphopning av problemer som har startet i tidlig alder. Her har mange vært barnevernsklienter (30%), nær familie som også hadde vært tidligere straffedømt (30%), psykisk og fysisk syke (50%) og en stor del var rusmisbrukere (60%). Et annet funn fra undersøkelsen viste at av de 260 innsatte som deltok, så var hele 70 % registrert arbeidsledig før de ble innsatt. Tidligere forskning sier lite om fokuset og mulighetene ved et strukturert og fremoverlent samarbeid mellom etatene som jobber tett opp mot og med de innsatte. Dette mener jeg bør være et satsningsområde i norske fengsler, da samfunnsoppdraget er å styrke og rehabilitere de innsatte, slik at de endrer sine kriminelle vaner og dermed vende tilbake til samfunnet som et bedre jeg.

2.1 Skolen

Skolen anno 2022 er en organisasjon, en modernistisk organisasjon i en postmoderne tid. En organisasjon med røtter i ordnede og strukturerte former og en tid hvor fellesskapet i Norge sto i fokus til en organisasjon som i større grad utsettes for sterke krefter utenfra både nasjonalt og internasjonalt og hvor samfunnet er fragmentert, individet står i sentrum og etablerte strukturer er i oppløsning.

I et historisk perspektiv hadde lærerne stor innflytelse på skolens innhold og liv. Skolen skulle utdanne nordmenn til å ta del i den økonomiske utviklingen etter industrialiseringens inntog på attenhundretallet og fram mot andre verdenskrig og utviklingen av velferdsstaten. Etter krigen ble skolen et politisk prosjekt og tanken om enhetsskolen og interessen for kvaliteten i skolen ble større. Det ble utviklet nasjonale standarder som skulle sikre at alle i landet fikk like god utdanning og det ble større politisk interesse for skolen. Etter hvert har mange aktører meldt interessen for hva

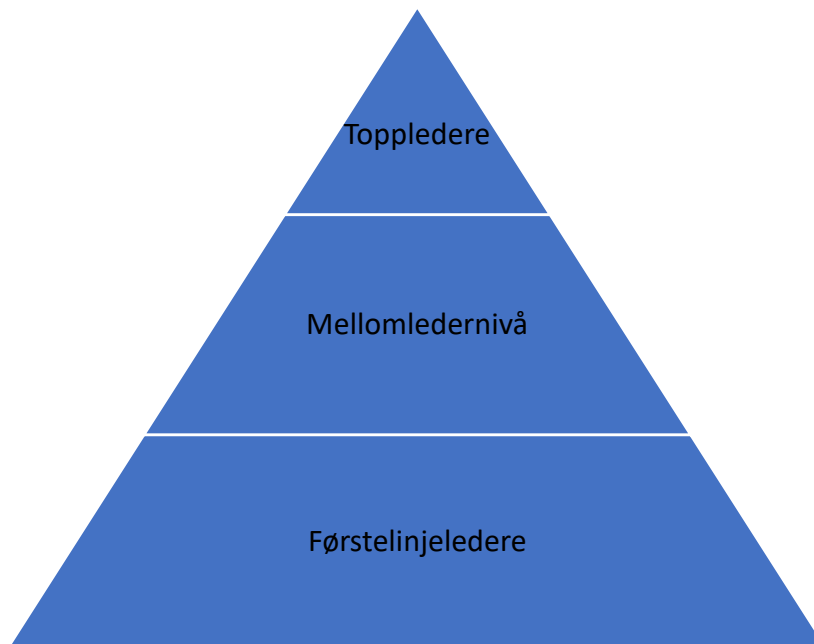
skolen skal drive med, ikke bare nasjonalt, men også internasjonalt. Skolen er under press; effektivisering, reformering og økt fokus på resultater gjennom internasjonale tester. For yrkesfagligutdanning er det en uskrevet regel som sier at man skal tilpasse elevenes yrkespraksis etter lokalt næringslivs kompetansebehov. Dette gjør at elevene som går ved en skole i distriktet, er ment å opparbeide seg kompetanse som er etterspurt blant lokale bedrifter. Dette kan føre til at enkelte deler av læreplan ikke blir introdusert for elevene, men at læreplanene blir lokalt tilpasset. Med tanke på å hindre fraflytting fra distriktene, så kan disse tilpassingene være effektive. Men da må også bedriftene som elevene ender opp i som lærlinger, gi disse lærlingene en jobb garanti etter endt læretid. Det er først da disse bedriftene er med på å forhindre fraflytting og gir lærlingene en sterkere tro på en fremtid i distrikts Norge. Læreres og skolefolks posisjon i skolens utvikling er svekket, evaluering av kvalitet, innhold og organisering av skolen blir delegert til aktører utenfor skolen (Smeplass, 2018). Skolens reformer er et resultat av et stadig større krav om tilpasning og standardiseringer til internasjonale standarder og trender og for grunnskolen del også krav fra høyere utdanninger nasjonalt. Og til sist så ser man dette i sammenheng med internasjonal økonomisk konkurranse (Karlsen, 2015, s. 27).

I et organisasjonsteoretisk perspektiv kan den åpne produksjonsenheten (Hatch, 2011, s. 54) være en illustrasjon på skolen. Skolen tilføres ressursen elever, som gjennom sine tretten år på skolen transformeres til kandidater for enten videre studier eller som lærlinger. Tilbakemeldinger om etterspørsel og kvalitet på kandidatene påvirker det fortløpende inntaket og transformeringsprosessen. På mange måter kan en også se en likhet til Taylorismens effektivitetstanker og Henry Fords, samleband effektivitetstiltak (Hatch, 2011, s. 46-47)

I en tradisjonell organisasjon har man avdelinger og seksjoner. Innad i disse avdelingene opplever medarbeidere at de er fastlåst til sin organisatoriske enhet. Særtrekk med denne organiseringen i en organisasjon er at man opplever en sterk silokultur, dette betyr at kunnskap holdes innad i avdelingen og byr derfor ikke på tverrfaglig samarbeid i organisasjonen. I dette prosjektet vil det si manglende kunnskapsdeling mellom skolen og kriminalomsorgen, samt andre etater som er engasjert innenfor fengselsmurene, blant annet Nav og helse. Rendyrkede hierarkiske organisasjoner har fordeler ved rapportering og forutsigbarhet, men ulempene er følelsen av barrierer mellom enheter, manglende samarbeid på tvers og lite fleksibel bruk av personell (Brattli, 2021). Skolen som organisasjon har klare likhetstrekk til en hierarkisk organisasjon (Hatch, 2011). Typiske trekk med en slik organisasjon er at beslutningsprosessene er linjebaserte, som for skolen sin del betyr at lærere (førstelinjeledere) beslutter organiseringen av de daglige undervisningsøktene og fremdriften i undervisningen, mens avdelingsledere (mellomledernivå) tar beslutninger på avdelingsnivå. Toppledelsen som på en skole er rektor, tar avgjørelser som er av overordnet betydning for dens skole. En slik type struktur kan vanskelig gjøre informasjonsflyten ut til alle involverte ved skolen. På denne måten kan det fremskape usikkerhet rundt de beslutninger som til enhver tid skal tas.

Hierarkisk organisasjon, funksjonsorganisasjon og divisjonalisert organisasjon er tre forskjellige modeller for beslutningsprosesser i bedrifter som beskrives av Hatch (2011). Hovedforskjellen mellom disse modellene er at mens det i en hierarkisk organisasjon er tydelige skiller mellom beslutninger som tas daglig av førstelinjeledere (lærere), organisatoriske beslutninger som tas av mellomledere (avdelingsledere) og de strategiske beslutninger som gjøres av toppledere (rektor) er det et avdelingsskille i de to andre organisasjonsmodellene. Innledningsvis nevnte jeg at skolen har klare

likhetstrekk til en hierarkisk organisasjon hvor lærere tar de daglige beslutningene rundt egen undervisning, men denne makten lærere er tilkjent, begrenses gjerne til dette. En slik begrenset makt medfører gjerne at dersom lærere ønsker å gjennomføre andre oppgaver, prosjekter eller videreutvikle seg som lærer, så må dette først tas opp med mellomleder ifølge den hierarkiske modellen og deretter er det toppleder (rektor) som skal ta den endelige beslutningen om det skal bevilges tid og penger til lærerens ønsker. Beslutninger i bedrifter bør tas på et kvalifisert grunnlag, og en modell for dette er den rasjonale beslutningsmodellen (Hatch, 2011).

Figur 1 Beslutningsprosessen i en hierarkisk organisasjon (Hatch, 2011, s. 298).

Slik som modellen over fremstår alene, er den intetsigende og ufullstendig. Jeg velger derfor å forklare denne på følgende måte:

Institusjonelle beslutninger – **Toppledere** – Utvikler strategier, kommuniserer og bygger relasjoner mellom organisasjon og omgivelser.

Organisatoriske beslutninger – **Mellomledere** – Differensiering og integrasjon.

Operasjonelle beslutninger – **Førstelinjeledere** – Daglige aktiviteter.

Det er flere aspekter med et slikt hierarkisk organisert system som gjør samarbeid og utvikling av skolen utfordrende. Jeg velger å se nærmere på de beslutningene som blir tatt av toppledere og mellomledere som i neste fase skal gjennomføres av førstelinjen. Flere beslutninger som vil påvirke førstelinjen blir tatt uten deres stemme. Førstelinjen skal ifølge modellen utføre de daglige aktivitetene på vegne av de som er høyere opp i hierarkiet. Hvordan disse aktivitetene gjennomføres er opp til førstelinjen, men skal inneha et kvalitetsnivå som de selv ikke har vært med å utvikle. På denne måten kan disse daglige aktivitetene oppleves og gjennomføres forskjellig fra lærer til lærer og skole til skole. I skolen er det nå også blitt vanlig med undervisningsvurdering. Her skal lærer og elever i fellesskap vurdere hvordan undervisningen fungerer og eventuelt gjøre forandringer på grunnlag av elevenes ønsker. Denne typen vurdering har grunntanken om å forbedre og fremme læring og utvikle dialogen mellom lærer og elev som hoved mål (Utdanningsdirektoratet, 2022). Resultatene av slike vurderinger skal synliggjøres for toppleder i skolen og skoleeier. Om resultatene kommer inn under lokal forskning er jeg usikker på, men kan være med på å utvikle lærerens undervisningsplanlegging. Tiltak som dette er også med på å videreutvikle skolene og deres læringsfremmende arbeid.

2.2 Importmodellen

Etter at Kirke og undervisningsdepartementet i 1969 tok over ansvaret for fengselsundervisninga i Norge har undervisninga blitt drevet etter en teoretisk modell lansert av Kriminologen Nils Christie (Langelid & Manger, 2005). Tanken er at du som samfunnsborger skal ha de samme sosiale rettighetene under soning som utenfor. Det eneste den domfelte er fratatt er friheten til å oppholde seg fritt i resten av samfunnet, også populært kalt frihetsberøvelse.

Modellen fikk navnet importmodellen og står i kontrast til selvforsyningsmodellen der kriminalomsorgen selv er ansvarlig for alle tjenestene som ytes i fengselet (Langelid & Manger, 2005). Eksempler på slike tjenester er helsetjenester, NAV-tjenester, bibliotek tjenester osv.

Importmodellen er strukturert slik at en videregående skole i nærheten av fengselet sørger for undervisningen, ofte kalt hovedskolen, mens kriminalomsorgen sørger for lokaler. Fagtilbudet i det respektive fengsel er gjerne det samme som hovedskolen tilbyr. Tanken er at innsatte under soning skal ha en mulighet til å rette opp i tidligere avbrutt og- eller manglende undervisning. I fengselsloven fra 1958 sies det:

«De innsatte skal behandles med fasthet og alvor og slik at deres muligheter for tilpasning i samfunnet søkes fremmet. Skadelige virkninger av frihetsberøvelse skal så vidt mulig forebygges eller bøtes på» (Lov om fengselsvesenet 12. des. 1958).

Dette betyr at det også i 1958 var et fokus på at den innsatte skulle tilbake til samfunnet som et bedre menneske enn det var før fengsling. Dette skulle oppnås gjennom fokus på disiplin og reaksjoner på avvik fra lokale regler innad i fengslene (Langelid, 2015). Ved en ordinær videregående skole er det også et fokus på det å tilpasse seg de regler som gjelder og dersom det avvikes fra gjeldene regler, kan det føre til konsekvenser som faller dårlig ut for elevene det gjelder. Anmerkninger er gjerne en synlig konsekvens for den som bryter reglene. Dersom man blir tildelt for mange anmerkninger, kan dette igjen føre til eksempelvis nedsatt adferd karakter og blir trykt i vitnemålet til eleven. En nedsatt adferd fra god, til nokså god kan være avgjørende for en yrkesfagelev når de en gang skal søke seg lærlingeplass ved en bedrift. Denne karakteren kan av en bedrift bli sett negativt på, da denne eleven har fått en skriftlig bemerkning på at hen ikke har en

oppførsel som er innafor normen til akseptert adferd. Det er også her forskjell på hva man mener er adferd dårlig nok til å bli straffet med anmerkning. Hos enkelte lærere sitter det lengre inne å straffe elevene enn hos andre lærere. Dette viser igjen at det er vanskelig å definere hva som er galt nok til å bli straffet for.

I henhold til Deci og Ryans selvbestemmelsesteori (Jakobsen, 2012) har alle mennesker et ønske om å oppnå kompetanse og selvbestemmelse, og at vi alle er født med en indre motivasjon til å utforske egen kapasitet i å forsøke å mestre optimale utfordringer. Indre motivasjon henger tett sammen med oppfattet kompetanse. Jo mere kompetanse eleven opplever overfor aktiviteten, jo sterkere indre motivasjon (Jakobsen, 2012). Mye av den indre motivasjonen handler da, om elevens selvoppfatning, altså elevens ideer, følelser og holdninger om seg selv (Wormnes & Manger, 2012). Ved implementeringen av importmodellen i norske fengsler, økte kompetansen for de som skulle drive undervisning og opplæring av de innsatte. Lærere har større pedagogisk kunnskap enn betjentene som stod for opplæringen i fengslene tidligere. Christie mente det var en ting med importmodellen som kunne slå uheldig ut over tid, han fryktet den faglige utviklingen til lærerne og faget kunne stagnere grunnet avstand til det brede tverrfaglige miljøet ved hovedskolen. Løsningen for meg som importlærer er en todelt arbeids uke. Jeg underviser 50 prosent i fengselet og 50 prosent ved hovedskolen. På denne måten har bred faglig input, både fra hovedskolen og fengselet. På grunn av denne todelte ordningen er ikke behovet for rotasjon av lærere i mitt fag like hyppig, som det er i andre fag.

2.3 Innsatt på hotell

Fengselet skal fungere som rehabiliterende institusjon for kriminelle for å unngå videre kriminalitet etter løslatelse (Hjellnes, 2006). Straffen er i hovedsak frihetsberøvelse og dens totale karakter markeres gjennom lukkede dører, høye vegger, piggråd eller fysiske murer (Goffman, 1991). Soningsforholdene i norske fengsler har ved flere anledninger blitt omtalt som et hotellopphold (Bore, 2012). Jeg ser på meg selv som ganske bereist og har i den forbindelse også vært hotellgjest ved flere anledninger rundt omkring i verden. Jeg stiller meg derfor litt undrende til de som mener at norske fengsler kan sammenlignes med hotell. Da jeg har vært hotellgjest, har jeg av hotellets resepsjonister blitt hyggelig tatt imot og fått utlevert egen nøkkel til rommet mitt. De aller fleste gangene har jeg også hatt behagelig utsikt fra mitt både lyse og rene hotellrom. Ved noen få anledninger har jeg vært skuffet over noe ved rommet, da har jeg til og med som bortskjemt turist henvendt meg til de serviceinnstilte resepsjonistene, og bedt om et nytt rom med bedre utsikt. Det har riktignok ikke alltid vært mulig å få nytt rom med bedre utsikt, fordi hotellet har vært fullbooket. Men som plaster på «såret» har jeg kanskje fått avslag i pris, fri tilgang til hotellets spaavdeling og- eller middag i hotellets restaurant. Dersom jeg har følt misnøye med hotellets plassering i forhold til de kulturelle aktiviteter jeg skal unne meg, eller om jeg treffer en gammel bekjent som jeg absolutt ikke ønsker å snakke med eller tilbringe tid med, kan jeg med enkle grep finne meg et annet hotell som passer mine ferieplaner bedre. Jeg har som fritt menneske en mulighet til å velge bort det som ikke måtte passe meg i livet. Et fengselsopphold er mer komplisert. Du som innsatt kan ikke velge fengselscelle etter utsikt, du kan heller ikke få kompensasjon for noe du er misfornøyd med. Du slipper å lage din egen middag, men du får ikke velge mat fra en meny over flere sider. Det er regler å forholde seg til og hver dag i fengselet er preget av tydelige rammer, der de innsatte har liten eller ingen påvirkning på de fastsatte rutinene.

Tidligere har også jeg levd med en oppfatning om at norske fengsler holder hotellstandard og at de innsatte har hatt det altfor godt, uten noe grunnlag for å mene noe om fengsel i det hele tatt.

Fengsel i Norge holder sammenlignet med fengsel i utlandet en akseptabel standard, men det er også standard forskjeller mellom fengslene i Norge, på lik linje som det er forskjeller på hoteller.

Fengsler fremstilles ofte på film som mørke og grå betongklosser, med bevæpnede voktere, gitter, piggtråd og stadige fengselsopprør. De innsatte i disse filmene er gjerne over gjennomsnittet muskuløse menn, med tatoveringer fra topp til tå og med et stadig ønske om å flykte. Dersom det er dette forståegpårerne mener er soning og soningsforhold på sitt ypperste, ja da er norske fengsel på villspor. Også jeg var forutinntatt før mitt første møte med et fengsel. Riktignok stemte illusjonen om den høye grå muren med piggtråd på toppen, men jeg kunne ikke observere bevæpnede fengselsbetjenter med barske pilotbriller slik de gjerne bruker på film. Gjennom fengselets porttelefon ble jeg ønsket hyggelig velkommen av en hyggelig kvinnestemme. For første gang var jeg nå innenfor murene til et fengsel og dette ga meg en anelse av sommerfugler i magen. Området på innsiden av murene besto av asfalt, gressplener og teglsteinsbygninger, ikke ulikt et hvilket som helst borettslag fra 60-tallet i Norge. Men jeg kunne ikke se noen av disse muskuløse innsatte som var på utkikk etter en flukt mulighet. Jeg observerte bare tre fengselsbetjenter som var ikledd sine mørkeblå uniformer, noe som er en del av denne yrkesgruppens identitet. Uniformer har en samlende virkning, da utenforstående individer vil kunne oppfatte dette som et tegn på gruppetilhørighet (Joseph & Alex, 1972). De mange bygningene som befinner seg innenfor murene har ulikt innhold, det være seg kontor, skole og verkstedbygninger. Boligbygningene for de innsatte har en logisk plassering i forhold til fengselsmuren. Bygningene som inneholder fengselscellene for de innsatte ligger sentrert på fengselstomta, med administrasjonsbygg, skolebygg og verksteder spredt rundt. Statsbygg er eierne av bygningsmassen og det utføres til stadig vedlikehold på disse. Fengselscellene bærer tydelig preg av bruk, men også cellene blir forsøkt tatt vare på. Normalitetsprinsippet er noe kriminalomsorgen styrer etter. Prinsippet handler om at det er selve frihetsberøvelsen som er det straffende elementet, og at fengselsstraffen innenfor denne rammen skal gjennomføres slik at livet på innsiden av murene blir så likt som livet utenfor (Ugelvik, 2011). På grunnlag av normalitetsprinsippet er vel et generelt vedlikehold av fengselets bygninger på sin plass. At norske fengsler gir assosiasjoner til et hotellopphold er jeg uenig i, for meg minner norske fengsler mere om slitte bokollektiv der du som beboer aldri får velge hvem du skal dele tilværelsen med, og huseier har tydelige regler og rutiner for hvordan kollektivet skal fungere.

2.4 Den innsatte

Gjennom lover og regler, etableres det grenser mellom det normale og det avvikende. Ved brudd på disse grensene tydeliggjøres særskilte grupper i samfunnet (Rappana Olsen et al., 2018, s. 142). Denne avvikende gruppen i samfunnet som bryter med de satte lover og regler, og som blir tatt og dømt for sine handlinger ender opp i fengsel og havner i gruppen innsatte. Denne gruppen mennesker er en sammensetning som består av ulike individer som ifølge Langelid og Manger (2005) har sammensatte utfordringer. Jeg har gjennom mine år som lærer i fengslet hatt mange fine ikke-faglige samtaler med mine elever. Noen har kunne fortelle meg at for å «overleve» i denne konteksten, må de forholde og knytte vennskap til personer de vet har dårlig innflytelse for deres

fremtidsdrømmer. I disse vennskapene utveksles det ifølge mine elever forretningsideer som bryter med normer i storsamfunnet på utsiden. De innsatte kaller disse forretningsideutvekslingene for skurkeskolen. I denne skolen gis det ingen karakterer, men enkelte grupper er ikke kvalifiserte på grunn av deres type dom. Blant de innsatte eksisterer det et udokumentert hierarki. De som troner på toppen, har førsteretten til alt som selges illegalt blant de innsatte. De som havner nederst i dette hierarkiet står uten fordeler, denne gruppen blir ofte truet og må derfor ofte skjermes fra de andre innsatte for deres egen sikkerhet. For å synliggjøre hvordan press flere innsatte soner under, ønsker jeg å trekke frem en episode fra fengselet jeg gjorde studiet i.

En ung mann henvendte seg en dag til meg og noen fengselsbetjenter mens vi spiste lunsj. Den unge mannen var tydelig preget av redsel og han ønsket å komme inn på verkstedkontoret hvor jeg og betjente var. Verkstedkontoret med sin strategiske plassering, med store glassflater som gjør det mulig å observere innsatte som jobber i verkstedet, samtidig som man har oversikt over de som befinner seg i garderoben og på spiserommet. Verkstedkontorets plassering er lik det Foucault (1999) kaller det panoptiske fengsel. Her blir hver enkelt celle overvåket fra et tårn i midten av fengslet. Betjentene kan på denne måten se alle innsatte, alltid (Foucault, 1999, s. 174-175). Denne utformingen sikrer at de innsatte til enhver tid blir overvåket, men uten at de selv vet når. Vi slapp den unge mannen inn og forsøkte gjennom medmenneskelig kommunikasjon å skape en trygg atmosfære. Denne unge mannen var tidlig i sitt soningsforløp og et nytt ansikt for de innsatte som var sysselsatt ved verkstedet. På forespørsel fra en av betjentene om hvorfor han virket så nervøs, forklarte han at de andre innsatte nettopp hadde gjennomskuet han. På spørsmål fra de andre innsatte om hvilken dom han sonet, hadde han i panikk forsøkt seg på en løgn. Han hadde forsøkt å overbevise de andre om at han hadde begått økonomisk svindel, noe som resulterte i en forholdsvis lang dom. Virkeligheten var at denne unge mannen var dømt for overgrep mot flere mindreårige, og innsatte med slike dommer er de som befinner seg nederst i hierarkiet. De innsatte har skapt et hierarki med uskrevne regler, men som følges opp av nye generasjoner i fengslet. Det å skulle realisere demokratiske prinsipper i et politiskparti, i denne sammenheng de innsatte som uansett dom har flere felles mål, kan være vanskelig da politiske partier tenderer mot å utvikle et autonomt hierarki der ulike personer gjør karriere og på den måten skaper sitt eget handlingsrom og formulerer gjeldende spilleregler. Disse spillereglene har klare likhetstrekk til det Robert Michels (1911) beskriver som oligarkiets jernlov. Michels hevder at det i alle organisasjoner, bedrifter, skoleklasser og andre sammenslutninger finnes enkelte individer som ønsker å skaffe seg makt og innflytelse. Videre sier Michels at det i en slik sammenslutning er en felles ambisjon om at alles stemme skal bli hørt og at alle i fellesskap skal være med på å bestemme, men at dette bare er en ideologi, eller en fase som går over. De som snakker høyest og tar mest plass er de som til slutt får mest makt (Zetterquist, 2014, s. 59-60).

2.5 Stemplings - eller stigmatiseringsteori

Begrepet stigmatisering er knyttet opp mot myter om bestemte hendelser, handlinger eller væremåter som gir negativ omtale. Stigma er gresk og betyr sår eller arr. I gamle dager ble de kriminelle brennmerket, nå er det den usynlige merkingen ved at de kriminelle blir utpekt som vanæret (Finsdtd et al., 2007). Ut fra et sosiologisk synspunkt

er de stigmatiserte, mennesker som enten opplever selv å avvike fra normalen i samfunnet eller det å bli knyttet til de som er normbrytere. De opplever seg som utelukket eller forsømt av samfunnet. Finsdtad et al (2007) skiller derimot mellom stempling og stigmatisering. Ved stempling blir en definert som avviker av andre. Ved stigmatisering opplever man seg selv som en avviker og tar på seg avvikerrollen. Med stempling menes generelt at den identitet som individet tilskrives forandres i noen henseende i negativ retning på grunn av en påstått avvikelse (Boglund et al., 1973, s. 125), gjengitt i (Skaalvik & Stenby, 1981).

Det er omgivelsene som setter sitt stempel på personen ut fra en avvikende handling. Handlingen påvirker personens sosiale identitet og selvoppfatning negativt (Skaalvik & Stenby, 1981). Den stemplede/stigmatiserte vil oppleve å bli tildelt en mindreverdig status og reduseres av omgivelsene fra et helt og alminnelig menneske til et fordervet og nedgradert menneske. Personen som har fått et stigma vil ikke bli ansett å være et helt riktig menneske og vil bli utsatt for tilsiktede og utilsiktede diskrimineringer som begrenser den stigmatisertes livsmuligheter (Goffman, 1975), gjengitt i (Skaalvik & Stenby, 1981). Jeg har hatt elever i fengselet som når de nærmer seg ferdigsonet virker urolige og nervøse. De har gitt uttrykk av at de gruer seg til løslatelse, da de føler at de bærer på en synlig stempling som viser at de er kriminelle. I sine studier ved Trondheim Kretsfengsel, intervjuet Nina Bergset Jacobsen flere innsatte. På spørsmål om hvordan en lang periode som innsatt virket inn på dem, uttalte en av informantene: «Jeg ble nesten redd folk når jeg kom ut derfra. Det gjorde noe med meg, det er det ingen tvil om. Etterpå når jeg kom ut så var jeg nesten ikke ute lengre, jeg satt bare inne hele tiden, taklet ikke noe sosialt» (Jacobsen, N.B. 2018). Da covid-19 tok verden med skrekk og gru, ble samfunnet stengt ned. Vi ble oppfordret til å holde oss hjemme, så fremst man ikke hadde jobber som gikk under kategorien samfunnskritiske. Den sosiale befolkningen var de som merket nedstengingen mest på kroppen. Og den dagen myndighetene åpnet opp for fri flyt i tappekranene ved alle serveringsstedene igjen var det nettopp disse menneskene som i hu og hast dro på byen for å være sosiale og normale igjen. De innsatte som har sonet lengre dommer har ramlet ut av dette normale samfunnet, grunnet deres frihetsberøvelse over tid. Flere av mine elever i fengslet har gitt uttrykk for at de er spent på hvordan de vil takle det sosiale livet utenfor, den dagen da soningen er over.

2.5.1 Konsekvenser av stempling/stigmatisering

Om vi betrakter en person som stigmatisert vil det kunne produsere en selvoppfyllende profeti. Den stigmatiserte vil formes inn i bildet omgivelsene har av personen. Det å bli spesialbehandlet eller isolert vil kunne bekrefte individets egen nye avvikende identitet (Becker, 1973). Den nye identiteten kan medføre at den stigmatiserte får redusert sin status som menneske og medmenneske. Omgivelsene (myndigheter, venner, slekt, familie, arbeidskollegaer) reagerer på en ny måte ut fra ny status og dette virker tilbake på handlinger og selvoppfattelse hos den stigmatiserte (Skaalvik & Stenby, 1981). Det hender at elever i norsk skole med adferds utfordringer blir tatt ut av undervisningen og blir tilbudt alternativ undervisning. Dette kan være tilfelle for noen elever allerede i barneskolen, det vil si 1-7 trinn. Hovedgrunnen til at dette er en utbredt praksis, er for å skjerme de andre elevene, slik at man unngår at undervisningsøktene blir forstyrret og oppstykket grunnet disse urolige elevene. Jeg stiller meg undrende til denne type praksis. Gjør vi ikke bare disse elevene med utfordringer en bjørnetjeneste? Hvordan skal disse «problembarna» senere i livet kunne tilpasse seg de regler og krav som stilles. I min jobb som lærer i fengselet møter jeg ofte disse elevene som allerede på

barneskolen ble stemplet som «problembarn» grunnet deres avvik fra normen. Flere av elevene jeg jobber med i fengselet sier at de fikk helt eller delvis fritak fra flere fag både på barne- og ungdomsskolen, mot deres vilje. De ønsket ikke å bli tatt ut av klasserommet og på den måten bli stemplet som et problem, de ønsket bare å kunne være en del av det fellesskapet, men med tilrettelegging. Tilrettelagt undervisning er etter utdanningsloven en rettighet for alle elever. § 1-3. Tilpassa opplæring: «Opplæringa skal tilpassas evnene og føresetninga hjå den enkelte eleven, lærlingen, praksisbrevkandidaten og lære kandidaten» (lovdata.no, 2020). Ingen mennesker er like og vi har alle ulike behov.

2.6 Læringsmiljø og lærerrollen i kriminalomsorgen

Utdanningsdirektoratet beskriver læringsmiljø slik: Med «læringsmiljø» mener vi de samlede kulturelle, relasjonelle og fysiske forholdene på skolen som har betydning for elevenes læring, helse og trivsel (Utdanningsdirektoratet, 2020). Bergkastet (2011) beskriver læringsmiljø slik: «vi kan betrakte læringsmiljøet som det miljøet, den atmosfæren, den sosiale interaksjonen og den undervisningen og veiledningen som elevene erfarer eller opplever på skolen» (Bergkastet et al., 2011, s. 14).

I disse beskrivelsene av læringsmiljøet, nevnes relasjoner og sosial interaksjon. Lærere innen kriminalomsorgen underviser som oftest i små grupper og gjerne med en til en læring. Da er relasjon ett nøkkelord for å skape et godt læringsmiljø. Med tanke på elevens unike oppfatning av tidligere læringsmiljøer, vil det være viktig at lærer klarer å skape en god dialog med hver enkelt elev. Gjennom en god dialog med hver enkelt elev kan man tilpasse undervisningen etter elevens ferdigheter og faglig kompetanse, og på den måten øke elevens innsats. Tilrettelagt undervisning og hjelp og støtte av lærer har sterk innvirkning på elevens opplevelse av relasjonen til læreren, som igjen henger sammen med elevens innsats (Bergkastet et al., 2011). Tilrettelagt undervisning er etter utdanningsloven en rettighet for alle elever. § 1-3. Tilpassa opplæring: «Opplæringa skal tilpassas evnene og føresetninga hjå den enkelte eleven, lærlingen, praksisbrevkandidaten og lære kandidaten» (lovdata.no, 2020).

Men like viktig som faglig veiledning, er den gode samtalen mellom lærer og elev. Den emosjonelle støtten, som kan være knyttet til elevens sosiale situasjon og tidligere virke. Totalt sett er det viktig at eleven har forståelse for hva som forventes av en, og det må bygges opp en gjensidig respekt og tillit som gjør at de kan være sammen om det arbeidet som skal gjøres (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Undervisning i kriminalomsorgen skal også legge til rette for et trygt og godt læringsmiljø, til tross for konteksten elevene befinner seg i. Frihetsberøvelse og overvåkning av elevene er kanskje ikke de beste forutsetningene i jobben det er for lærer å skape en god læringsarena, men denne tilretteleggingen kommer inn under kriminalomsorgens normalitetsprinsipp. En viktig del av kriminalomsorgens verdigrunnlag er normalitetsprinsippet som ble presentert i St. Meld. Nr. 37 (2007-2008). Hva legger kriminalomsorgen i begrepet normalitet som verdigrunnlag, og hvordan skal vi som lærere i fengselet forholde og tilpasse oss etter kriminalomsorgens tanker rundt normalitet? Jeg vil i kapittel 2.8 se nærmere på normalitetsprinsippet. Jeg underviser i programfagene innen Vg1 TIF og Vg2 IN ved studiens fengsel. Som et ledd i å etterkomme normalitetsprinsippet har vi startet prosessen med å bli godkjent som

lærebedrift innen fagene: Platearbeiderfaget, Sveisefaget og Industrimekanikerfaget. Ønsket og formålet med å få fengslet og det mekaniske verkstedet godkjent som lærebedrift er at det vil gi skolen og kriminalomsorgen muligheten til å tilby våre innsatte en fullverdig skole samt et fullverdig lærlingeløp. Dette innebærer også at et strukturert samarbeid mellom etatene tvinger seg frem. Skolen i fengslet vil være ansvarlig for elevene gjennom utdanningen på Vg1 og Vg2 nivå og kriminalomsorgen vil tilby de kvalifiserte elevene en toårig lærekontrakt. Jeg kommer tilbake til mere detaljer rundt denne tverrfaglige prosessen i oppgavens avslutningskapittel.

2.7 Normalitet og menneskesyn

Når man i et fengsel skal gi de innsatte en fengselshverdag som er så lik samfunnet utenfor fengselets murer og samtidig opprettholde de normer som gjelder for straffegjennomføring i norske fengsler, er det godt innarbeidede rutiner og strategier som gjør dette mulig. I St. Meld. Nr. 37 (2007-2008) gjøres det rede for at norsk straffegjennomføring påvirkes av internasjonale straffegjennomføringsvedtak. Dette gjelder både internasjonale konvensjoner og rekommandasjoner som bevisstgjør de innsattes rettigheter på lik linje med andre borgere. I den samme Stortingsmeldingen beskrives fem pilarer som kriminalomsorgens virksomhet bygger på, dette være seg formålet med straffen, et humanistisk menneskesyn, prinsippet om rettsikkerhet og likebehandling, prinsippet om at en har gjort opp for seg når straffen er sonet, og normalitetsprinsippet. For meg som lærer i fengselet er det i hovedsak det humanistiske menneskesynet og normalitetsprinsippet som vektlegges. Om det humanistiske menneskesyn sier skolens formålsparagraf:

«Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som og kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.»
(Opplæringsloven, 2009).

Elevene i fengselet soner dommer for ulike kriminelle handlinger, noen av handlingene kan for meg være vanskeligere å akseptere enn andre, men jeg skal ifølge formålsparagrafen behandle alle elever med respekt. Det at jeg som lærer og medmenneske behandler alle mine elever i fengselet likt, oppleves noen ganger som utfordrende. Jeg må distansere meg fra mine fordommer, og fokusere på mennesket og ikke deres tidligere handlinger. Jeg har også i noen situasjoner opplevd en viss usikkerhet, noe som for andre kan oppleves som spennende nye erfaringer (Ugelvik, 2019). Men ved å jobbe med tanken om at det er mennesket som er i fokus, klarer jeg bedre å akseptere alle som medmennesker og likeverdige. En av pilarene kriminalomsorgen legger vekt på og jobber etter er normalitetsprinsippet. Normalitet som begrep er sammensatt. Det er gammeldags og aktuelt, statisk og dynamisk, ekskluderende og inkluderende, positivt og negativt ladet, det kan også være truende og forsonende. At begrepet er komplekst, gjør en definisjon derfor utfordrende (Sirnes, 2006, s. 119). Ifølge Hylland Eriksen (2016) hadde normaliteten en fremvekst på 1700-tallet, da moderne teknikker for måling og klassifisering av normalitet utviklet seg. Dette var starten på definisjonsspørsmål som gjennomsnitt og avvik i forhold til normalen. Skolen utenfor fengslet betegnes som normalskolen, men skolen i fengselet betegnes ikke som unormalskolen, til tross for at elevene på denne skolen er i en unormal tilstand. Om ikke deres fysiske og- eller psykiske tilstand er unormal, er situasjonskonteksten de

befinner seg i unormal i forhold til det normale samfunnet på utsiden. Normalitetsprinsippet i norsk kriminalomsorg har sitt utspring fra FNs menneskerettserklæring 10. desember 1948. Prinsippet bygger på menneskers grunnleggende rettigheter og som bare kan begrenses ved lov (Vollan, 2016). En innføring av normalitetsprinsippet i kriminalomsorgen som begrep ble første gang omtalt i St. Meld. 37 (2007-2008), Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn.

Det gjeldende prinsippet viser til at domfelte har de samme rettigheter som andre borgere, tilværelsen under straffegjennomføring skal derfor så langt som mulig være lik tilværelsen ellers i samfunnet. Det er frihetsberøvelsen som skal fungere som straff og straffegjennomføringen skal derfor ikke være mer tyngende enn nødvendig, og ingen domfelte skal bli underlagt tiltak som kan oppleves som tilleggsstraff (St. Meld. 2007-2008, s. 22).

Som lærer i et fengsel og med normalitetsprinsippet som grunntanke, er målet å gi mine innsatte elever en skolehverdag tilnærmet mine elever i skolen på utsiden.

3 Teori

I dette kapitlet presenteres teori rundt implementeringen av nye strategier i organisasjoner. Siden denne studien tar for seg samarbeid mellom ulike etater i norske fengsler, er det naturlig å se på hvilke grunnleggende maktstrukturer som påvirker relasjonen mellom de ulike etatene og de innsatte. Jeg vil derfor benytte meg av Foucaults maktanalyser og se på om disse analysene er gjeldene i fengselet jeg gjennomfører min studie. Videre i dette kapitlet vil jeg se på utfordringer ved implementering av nye strategier i organisasjoner. For teori rundt organisasjoners utvikling og implementering av nye strategier har jeg benyttet meg i hovedsak av Mary Jo Hatch (2011), men også Jacobsen og Thorsvik (2013) organisasjonsteori litteratur. I kapitel 2.7 har jeg benyttet meg av teori fra blant annet Ugelvik (2019) for å forklare begrepet normalitet. Avslutningsvis i kapitlet ser jeg nærmere på identitet og hvordan denne forandres i samarbeid med andre. Wenger (2004) sier at identiteten vår stadig utvikles gjennom læring, men at læring ikke kan designes.

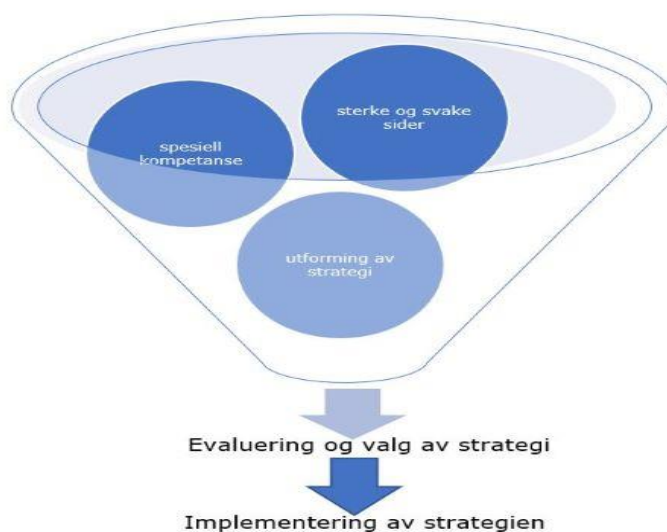
3.1 Organisasjonen

En organisasjon er et sosialt system som er bevisst konstruert for å løse spesielle oppgaver og realisere bestemte mål (Jacobsen & Thorsvik, 2013). Fengselet som organisasjon har som oppgave å ta hånd om mennesker som har begått kriminelle handlinger og fra ta dem friheten. Målet med frihetsberøvelsen er å behandle og kvalifisere de innsatte for en fremtid uten kriminalitet. Organisasjonen blir påvirket og formet gjennom organisasjonskulturen. Denne påvirkningen og formen av organisasjonen som organisasjon er under stadig påvirkning av samfunnets forventninger, behov og krav (Hatch, 2011). Kriminalomsorgen som organisasjon har et tildelt samfunnsoppdrag. Oppdraget går ut på å gjennomføre varetektsfengslinger og straffereaksjoner, på en måte som er betryggende for samfunnet og som motvirker straffbare handlinger. De skal legge til rette for at lovbrøttere skal kunne gjøre en egeninnsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster (Virksomhetsstrategien 2021-2026). Videre sier kriminalomsorgen gjennom sin virksomhetsstrategi at de som organisasjon har behov for å endre og utvikle seg, for å imøtekomme behov, krav og forventninger. Og endringene skal skje på grunnlag av samfunnets utvikling, forskning, teknologi og innovasjon. Når kriminalomsorgen har som en målsetting at de skal foreta en endring av organisasjonen, må de finne en strategi som passer for samarbeid. Ifølge Jacobsen og Thorsvik (2013) er det fire hovedtyper endringsstrategier:

	Revolusjon	Evolusjon
Basis i ordre og tvang	Diktatorisk omforming	Tvungen utvikling
Basis i samarbeid og konsultasjon	Karismatisk omforming	Deltakende utvikling

Tabell 1 Fire hovedtyper endringsstrategi (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 396).

Ut fra tabellen og med tanke på tema for studien, virker endringsstrategien «deltakende utvikling» passende. Denne strategien baserer seg på delegering av beslutningsmyndighet og tiltak for å gjøre strategisk tenkning til en kontinuerlig repeterende prosess integrert i den daglige virksomheten (Jacobsen & Thorsvik, 2013). I utarbeidelsen av prosessen, er det strategisk viktig å foreta en intern tilstandsvurdering. Formålet med en intern tilstandsvurdering er å avdekke organisasjonens og samarbeidspartnerne sine sterke og svake sider (Hatch, 2011, s. 126). På denne måten kan man kartlegge hvilken kompetanse som allerede er til stede og hvilken man må innhente. Ved manglende kompetanse kan videreutdanning eller andre kompetansehevende tiltak av egne medarbeidere være en løsning i fengselet denne studien tar for seg. I figuren under forsøker jeg å synliggjøre prosessen i den interne tilstandsvurderingen.

Figur 2 Intern tilstandsvurdering (Braaten-Jakobsen, 2022).

Som figuren viser, så foregår tilstandsvurderingen av organisasjonen samtidig. En forutsetning for at en slik tilstandsvurdering skal være fruktbar og føre frem til en felles strategi, er at alle involverte etater er med i hele prosessen. Etatenes bakkebyråkrater er de som skal jobbe etter strategien og må derfor være en del av deltakerne i utarbeidelsen. Strategien blir dermed utformet på kollektiv basis, og på den måten får alle involverte et eierforhold til den. Tillit og samarbeid må ofte settes mer i sentrum i denne situasjonen (Hatch, 2011). Relasjonsarbeid er ingen quickfix, men etableres over tid.

3.2 Makt og politiske innflytelser

I fagopplæringen er det mange aktører som skal involveres på ulike måter. Det er et mangfold av utdanningspolitiske aktører både nasjonalt og lokalt nivå innen fag opplæringen. Mange av disse aktørene har et godt etablert og samarbeid der de støtter opp om hverandres aktiviteter og målsettinger. Det finnes imidlertid også eksempler på at aktørene fungerer relativt uavhengig av hverandre, med lite informasjon om og kontakt med hverandre. En av svakhetene til den norske fag opplærings hierarkiet er at det er ulike interesser som kommer i konflikt med nasjonale føringer. Næringslivet

ønsker mer innflytelse for organisering av arbeidet i fag opplæringen. Dette er en naturlig tanke gang, fordi det er markedsøkonomisk konjunkturer som styrer næringslivets kompetanse behov for fag arbeidere.

NHO som er hovedorganisasjon for næringslivet, har hatt stor innflytelse for utdanningspolitisk bestemmelser i de siste årene. Samtidig er det arbeidstakers interesse organisasjoner LO som vil ha innflytelse i hvordan ordningen skal utformes gjennom bedriftene. Derfor vil de politiske strategiene som er knyttet et bestemt mål måtte forholde seg til ulike motstridende hensyn. Særlig når det skal sikre flere læreplaner til elever på teknologi og industrifag eller generelt. Samfunnet forventer at regjeringen tar ansvar for at samfunnets interesser blir ivaretatt. Hensynet til individet og næringslivets interesse skal gjenspeile statens kompetanse politiske mål.

Ifølge Karlsen (2006) skal offentlige administrasjons hierarki drives effektivt samtidig som kostnadene skal være minimale. I tillegg skal det tas hensyn til samfunns demokratiske prinsipper for å gi medbestemmelse fra ulike aktører. Dette fører til ulikheter av systemer og forventninger som ikke kan realiseres eller blir vanskelige å oppnå. Kravet om effektivitet vil motstride interesser og kan skape konflikter mellom involverte parter. Dermed er det forventet at politiske målsettinger ofte vil inneholde kompromisser. Det er imidlertid ikke uvanlig at politiske mål reflekterer politisk uenighet, forhandlinger og kompromisser (Karlsen, 2006). Politiske mål er ofte uklare, komplekse og ustabile, og resultatet blir ofte at politikere velger mål ut fra hva man ideelt sett burde gjøre. Målene kan derfor lett bli del av en retorikk der målene blir sentrale symboler heller enn retningslinjer for konkret handling. Det er et maktspill som foregår både innenfor og utenfor det formelle politiske systemet i det norsk utdanningspolitisk prosesser. Derfor er det viktig å få fram de aktørene som er direkte eller indirekte involvert i utdanningspolitisk sammenheng, og på hvilke arenaer de opererer i. Det er også viktig å studere maktspillet knyttet til motivene, intensjonene, fortolkninger, strategier og koalisjoner som inngås. I fagopplærings sammenheng omtales som det skjulte maktspillet, politikkforståelse som både vektlegger makt og interessekamp og politikken innhold og diskurser. Samtidig er det også internasjonal trend som vil innvirke på de politiske, juridiske og økonomiske deler av utdannings politisk strategier (Karlsen, 2006). Lærlingeordningen er en del av offentlige beslutningsprosesser som har med en tilstrekkelig form av enighet om hvilke mål en bør arbeide for. For det første er det politisk enighet at ordningen er godt forankret med hensyn til alle involverte parters interesse for faglige innhold og kompetanseutvikling er ivaretatt, og forskjellige strategier og mål forenes med et felles samfunns mål. Men kritikerne mener de naturlige omgivelsene følger slike organisatoriske realiteter og fører til motstridende mål. De motstridende målene kan skyldes manglende ressurser og konkurranse innad og utenfra. Makt og posisjon er avgjørende i beslutningsprosesser der noe må velges bort grunnet ytre påvirkninger (Hatch, 2011, s. 305).

3.3 Implementering

Strategien til lærlingordningen baserer seg på rasjonal beslutningstaking, og innebærer at staten bidrar med økonomiske midler som kompensasjon for tapt arbeidstid til bedriftene, og bedriftene påtar seg et samfunnsansvar for å ta imot lærlinger. Ifølge Hatch (2011) sin rasjonale modell innebærer implementeringen av en strategi slik:

- Ressursene fordeles som støtte for det alternativet som er valgt
- Det utvikles kontrollsystemer som kan måle og vurdere resultatet og gi tilbakemelding til myndigheten
- Det utformes strukturer og retningslinjer for dokumentering.

Det betyr at staten fordeler ressurser som er nødvendig og fylkeskommunene forvalter. Samtidig at der etableres en mekanisme som gjør at ressursene brukes på en måte som gjør at ønskede resultater oppnås (Hatch, 2011, s. 130). I kapittel 9 viser jeg til et samarbeid mellom skolen og kriminalomsorgen, der nettopp fordeling av ressurser gitt av fylkeskommunen kan bli et fordelingsspørsmål.

3.4 Rasjonalitet

Statens strategi til nasjonal kompetansepolitikk er å opprettholde kompetanseutviklingen i samfunnet som helhet. Et strukturert organisasjons hierarki og klarere regler, definerte plikter og prosedyrer laget for presisjon og effektivitets prinsipper blir mer robuste, enn andre typer strukturingsformer (Hatch, 2011). Weber (2004) mente at organisatoriske beslutningsprosesser basert på rasjonell juridisk myndighet ville være mer effektiv og tilpasningsdyktig til samfunnsendringer, fordi den fører til kontinuitet som er relatert til formell struktur i stedet for en bestemt handling, som kan føre til at ønsket resultat ikke oppnås (Hatch, 2011, s. 131). Problemformuleringen i denne studien tar for seg spørsmålet om hvordan et strukturert samarbeid mellom etatene som jobber i og for de innsatte i fengselet kan styrke deres muligheter etter endt soning. Kriminalomsorgen har en klar målsetting gjennom sin virksomhetsstrategi for 2021-2026 om økt kompetanse. Skolen som jeg representerer i dette samarbeidet, ønsker å se på hvilke muligheter vår kompetanse har i forhold til kriminalomsorgens målsetting for de innsatte. Men skolen alene kan ikke trekke de endelige rasjonelle beslutningene, dette må gjøres gjennom tverrfaglig samhandling. En felles forståelse av målsettingen er derfor avgjørende i fasen der beslutninger skal tas.

3.5 Dimensjonering av skole-tilbudet

Fylkeskommunene er skole eiere og har ansvar for å sørge at alle som har rett til videregående opplæring får skoleplass. Fylkeskommunene har også ansvar for implementering av yrkesopplæringen og oppfyllelse av unge og voksnes rett til videregående opplæring. De skal også sørge for dimensjoneringen av tilbudet innen videregående opplæring for å balansere samfunnets kompetansebehov mot elevers rettigheter, slik det er nedfelt i nasjonalt lovverk. Videre skal fylkeskommunen fange opp inntaksutfordringene rundt det yrkesfaglige utdannings tilbudet, dette fordi elevers interesse kan svinge brått og at arbeidsmarkedet endres i tråd med konjunkturer og forretningsmessig suksess eller det motsatte. I et lite geografisk område med sårbar næringsstruktur, vil dette ha stor betydning. Alle disse forholdene påvirker tilgangen på læreplasser og hvordan sikre læreplasser til elever på teknologi og industrifag (TIF) med hensyn til næringslivets og samfunnets interesse, som følgelig er en forutsetning for yrkesfaglig utdanning. Derfor bør fylkeskommune samarbeide tett med næringsliv og offentlig sektor med planlegging av kompetansebehov og forsøke å analysere behovet for

fagarbeidere fremover. En utfordring med et slikt samarbeid, som bør involvere lærerne på yrkesfag, er kostnaden i tid. For at en yrkesfaglærer skal kunne jobbe aktivt i samarbeidet med de involverte aktørene må det settes av tid og ressurser slik at samarbeidet blir aktivt og forutsigbart. En utfordring omkring frikjøp av de involverte lærerne er lærermangelen innen yrkesfag. Ifølge NTNU er søkertallene til bachelor programmet YFL (yrkesfaglærer utdanningen) alt for lavt til å dekke behovet som er og kommer i årene fremover. Hvordan NTNU skal promotere YFL studiet og på den måten oppnå høyere søkertall skal jeg ikke begi meg nærmere inn på i denne oppgaven, men at mangelen på kvalifiserte lærere er en realitet er nok gjenkjennbart for alle skoler som tilbyr yrkesfaglig utdanning. Dette betyr i praksis at det er utfordrende for skolene å åpne for at enkelte lærere skal jobbe i reduserte undervisningsstillinger for å kunne delta aktivt i samarbeidet med næringsliv og offentlig sektor for å se fremtidens kompetansebehov i norsk og internasjonalt arbeidsliv.

3.5.1 Byråkrati

For Weber (2004) var byråkratiet et rasjonalisert og moralsk høyverdig alternativ til den allment utbredte nepotismen og det florerende maktmisbruket i den føydale, førindustrielle verden, der de moderne organisasjonene vokste fram. Webers byråkrati var et system der ansatte med ganske gjennomsnittlige evner kunne gjøres til rasjonelle beslutningstakere som kunne tjene sine klienter og oppdragsgivere upartisk og effektivt. Senere har vi sett de negative sidene ved byråkratiet: tendensen til å overrasjonalisere beslutninger og beslutningstakere slik at mennesker forvandles til følelseløse og tanketomme roboter. Organisasjoner med mange høyt utdannede ansatte vil ikke kunne fungere godt hvis de blir altfor byråkratiske. De ansatte er da sosialisert til å arbeide under høye prestasjonskrav og regler, og prosedyrer vil være overflødige og føles provoserende. En organisasjon vil ikke få fullt utbytte av disse yrkesgruppene hvis de bare skal gjøre det de får beskjed om. Yrkesgrupper som ansettes på grunnlag av sin ekspertise og utdanning, må gis rom for selvstendig arbeid, ellers kan deres verdi gå tapt.

Hvorfor oppstår byråkratiske egenskaper ved en organisasjon? Statiske modeller av sosial struktur fokuserer på å definere essensielle trekk ved stabile fenomener og forsøker å isolere de betingelser som er nødvendig for at disse fenomenene skal kunne sies å eksistere eller være vellykkede. Dynamiske modeller fokuserer på hvordan et fenomen forandrer seg over tid og under skiftende omstendigheter.

Organisasjonens livssyklus: 5 stadier, gründer-, kollektivitets-, delegerings-, formaliserings- og samarbeidsfasen. Hvert stadium har et bestemt fokus, hver fase ender i en krise, hvis organisasjonen takler krisen bra kan den gå over i det neste stadium. I gründerfasen er organisasjonen opptatt av å skape og selge sitt produkt. Etter hvert vil behovet for profesjonell ledelse oppstå. I kollektivitetsfasen formuleres klare mål og rutiner, organisasjonen blir stadig mer differensiert. Den sentraliserte beslutningsstrukturen blir etter hvert en flaskehals for handling og ny krise oppstår: delegeringsfasen. Her oppstår behovet for integrasjon, tap av kontroll og byråkratiet inntrer, Larry Greiner snakker om formaliseringsfasen. Nå fortsetter organisasjonen å vokse og differensieres ved at det innføres flere og mer komplekse kontrollmekanismer i et forsøk på å integrere de stadig mer forskjelligartede aktivitetene i organisasjonen gjennom planleggings-, regnskaps, og informasjonssystemer, og formelle revisjonsprosedyrer. Tendensen til å kontrollere fører til byråkratiseringsfasen som leder inn i samarbeidsfasen. Her brukes teamarbeid som et middel til en ny personliggjøring av organisasjonen, arbeidsoppgavene samles i arbeidsområder, ansvar deles på grupper av

ansatte, tillit og samarbeid settes i sentrum (Hatch, 2011). Denne livssyklusen er gjenkjennbar både fra skolen utenfor fengselet, men også fra fengselsskolen. Men samarbeidsfasen er den som er merkbart lite lagt vekt på ved begge de nevnte undervisningsstedene. For at alt skal fungere sømløst som Kriminalomsorgen kaller det, så må også fokuset på samarbeid på tvers av etater fremmes og pleies. En av faktorene for at det for flere av mine informanter føles som et ikke fungerende samarbeid, kan skyldes flaskehalsen i beslutningsstrukturen. Kriminalomsorgen er den etaten som skal opptre som toppleder i denne hierarkiske organisasjonen og det er derfor mange ulike sikkerhetsvurderinger som må vurderes før andre etater kan involveres i strukturendringer som kan påvirke sikkerheten i fengselet.

For å ta vare på samfunnets kompetanseutvikling, har den norske regjeringen videreført ansvaret for fag- og yrkesopplæringen til fylkeskommunene. Læringeordningen er en del av dette ansvaret som fylkeskommunene er pliktet til å organisere administrativt og følge opp gjennomføringen av opplæring i bedrift. Byråkratistyring på utdanningsområdet innebærer ifølge Karlsen (2006) generelt at det gis direkte anvisninger, instruksjoner fra overordnet nivå til underordnet nivå. Anvisningene er ofte detaljerte og omfattende og vil normalt ha en legal forankring. Samtidig vil anvisningene representere forvaltningens fortolkning av lovverk og politiske intensjoner. Utdanningsdirektoratet engasjerer ulike typer instanser som skal ha innflytelse på hele opplæringen og særlig på den delen som foregår i bedrift. Instansene vil være viktige høringsinstanser ved endringer i læreplanene. Det er en type styringsform som også omfatter bruk av styringsmidler med vekt på reguleringer. Opplæringskontorene spiller en viktig rolle i oppfølgingen av lærlingene. Jeg vil i kapittel 8 komme nærmere inn på hvordan det lokale opplæringskontoret samarbeider med skolen og kriminalomsorgen i denne studiens fengsel.

Ifølge Max Weber, er byråkrati den mest effektive styringsformen for organisasjonene. Hans visjon er basert på administrative inndeling i organisasjonshierarkiet. Den byråkratiske styringsformen har vært en dominerende form for å drive på den administrasjons delen av organisasjoner. Dette var et resultat av veksten med stor ledelses kompleksiteter og utfordringer som utløste behovet. I denne forbindelse mente Weber en ideell form for byråkrati for å håndtere på en rasjonell og vitenskapelig måte som viktig. Innen institusjonell teori er inndeling av ulike sektorer og arbeidsformer på en dominerende stil i både offentlig og privat sektor. Det norske arbeidslivet står overfor en stor utfordring som globalisering, teknologisk utvikling og strukturelle utfordringer. Men disse utfordringene gir også muligheter for å sikre læreplasser til elever på yrkesfag med hensyn til næringslivets og samfunnets interesser. På bakgrunn av dette har den norske regjeringen etablert et kompetanseutvalg som fikk mandat for å jobbe med kompetanseutvikling i Norge.

Utvalget skal sørge for at nasjonal strategi til kompetanseutvikling og norsk arbeidslivs behov og utfordringer blir ivarettatt. Utvalgets mandat lyder slik, «nasjonal kompetansepolitisk strategi skal ha som mål å bidra til at enkeltmennesker og virksomheter har en kompetanse som gir Norge et konkurransedyktig næringsliv. Målet er å utvikle en strategi for å jobbe effektivt og videre sørge for en god offentlig støtte som gjør at færrest mulig står utenfor arbeidslivet» (Regjeringen, 2017). Læringeordningen har blitt en del av regjeringens kompetanseutviklings strategi i de siste årene. Men hvordan strategien utformes er avhengig av hvilket resultat som forventes, hvordan skal utformingen se ut, og hvilket resultat forventes. I et slikt dilemma blir regjeringen som

øverste politiske organ, og strategiene må utformes på flere nivåer. Weber beskriver utforming av strategier slik.

- Et sett alternativer og handlinger med det formål å oppnå og/eller opprettholde de samsvar mellom omgivelsenes behov og organisasjonens kapasitet.
- Fastsetting av kriterier for valg mellom de ulike alternativene.
- Sammenlikning og valg mellom alternativene.

Det vil si, implementering av en strategi er avhengig av ulike sett av alternativer som bør velges. Målet med utformingen er å finne ut hvordan mulighetene kan utnyttes og prestasjonsavvikene reduseres (Hatch, 2011, s. 128). For å velge en modell er det ikke bare et alternativ, men en forutsetning for å kunne utvikle mekanismer som hjelper involverte, til bedre styring og gode prestasjoner, og ikke minst samfunnstjenlige og bærekraftige resultater for samfunnet.

3.6 Symboleffekt

Gamle og velholdte slott har oppnådd en ønsket symboleffekt på velstand, samtidig som de kommuniserer respekt for de personer som både har og som fremdeles bor der. Disse bygningene er symbolorienterte, da de skulle vise at det her bodde mennesker som skulle bli gjort ære på. Når jeg sammenligner disse slottene med fengselets bygg, med sin grå og triste mur rundt, er symboleffekten en helt annen. Menneskene som bor innenfor disse murene blir sjelden gjort ære på, men heller gjemt bort og sett ned på. Innenfor disse murene er det flere bygg med ulik funksjon. Når jeg skal se på om organisasjonsgeografien i fengselet er bevisst eller ubevisst planmessig utført er jeg usikker. Men de innsatte som går på skole må gå igjennom flere ulike deler av fengselet for til slutt å ende opp på det som kalles skolebygget. Siste del av skoleveien fra celleavdeling til skolebygget er gjennom fengselets mekaniske verksted. Dette verkstedet bærer tydelig preg av manglende vedlikehold og på grunn av mangelen på vinduer er det dårlig luftkvalitet og lysforhold. I skolebygget er det derimot lyse vegger, gode stoler og umiddelbar tilgang til kaffetrakter for elevene og inn hit kommer man bare om man går på skole. Undervisningsrommenes møblering er ryddig og der finnes Smart Board, pc-er, vinduer og ellers alt et undervisningsrom måtte trenge (Jakobsen, 2020). Dette etter å ha lest Hatch (2011, s. 280-282) en tydelig påvirkning på disse menneskenes følelse av økt status og tilhørighet. Elevene i fengselet har fått egne enkle vesker fra Ikea som fungerer som skole vesker, disse veskene er nå blitt et symbol på skole og utdanning innad i fengselet, i motsetning til de slitte dagligvare posene som de tidligere brukte. Elevene som bærer Ikea veskene ser like stolte og motiverte ut som horden av førsteklassinger der de spaserer på vei til skolen med sine karakteristiske oransje skolesekker.

St.meld. nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen peker på at forventningene til norske skoleledere er høye og at de har fått mer omfattende oppgaver og ansvar. Skoleeier og den enkelte skole har blant annet ansvar for å sikre elevenes rettigheter i skolehverdagen slik at alle elever har et godt læringsmiljø. Videre pekes det på at «skoleledelsen betyr mye for læring og læringsmiljøet». Dette er viktig og har stor betydning for elevenes faglige, sosiale og personlige utvikling. Lederrollen i skolen krever at rektor har kompetanse og vilje til å utøve både pedagogisk og administrativ ledelse. Begrepet pedagogisk ledelse avgrenses ofte ved å knytte det til kjernevirksomheten i

organisasjonen. «I skolen handler dette om de aktiviteter som ledere, lærere, elever og andre tar initiativ til, for å påvirke hverandres motivasjon, kunnskap, læring, følelser og praksis», (Møller og Sundli, 2007, s.169). Mange skoleledere gir uttrykk for at de bruker mye tid på administrativ ledelse som dreier seg om styring, kontroll og kommunikasjon av aktiviteter og prosesser. Mye tid brukes derfor på «håndtering av regler som har som overordnet mål å skape system og orden i organisasjonen. En god administrasjon er nødvendig for å skape handlingsrom for utøvelse av pedagogisk ledelse», (Møller et.al. 2006 ifølge forfatter Møller og Sundli, 2007, s.169). Den administrative ledelsen kan derfor vanskelig adskilles fra den pedagogiske ledelsen, men må sees på i en sammenheng i forhold til utvikling av organisasjonen som helhet. Det viktigste er at den som er satt til å utøve ledelse må være til stede i lederrollen og ha mot til å lede mer enn å administrere. Dette kan være en utfordring når ledelsen er plassert med geografisk avstand fra det pedagogiske læringsmiljøet. I fengselet jeg jobber ved er vi så heldige å ha en avdelingsleder som i tillegg til sin lederfunksjon også jobber som lærer i fengselet. Dette gir vår avdelingsleder et dypere innblikk og kjennskap til skolen i fengselets utfordringer og begrensninger, men også muligheter for videreutvikling. Det å kunne dele og diskutere undervisningserfaring med sin nærmeste leder daglig, har en motiverende effekt på meg som lærer. Beslutninger som gjelder undervisning og som ikke trenger videre godkjenning av kriminalomsorgen kan derfor raskt realiseres ved at leder er geografisk tilgjengelig. Ved raske beslutninger som påvirker våre elever positivt, vil også bidra til at elevene føler seg sett, noe som igjen vil ha en positiv symboleffekt i form av økt motivasjon. Motivasjon defineres av Reeve (2015) som en indre tilstand. Denne indre tilstanden gir ifølge Reeve energi til og styrer adferden i bestemte retninger. Det er vanlig å skille mellom indre og ytre motivasjon. I (Deci & Moller, 2005; Manger & Wormnes, 2015) beskrives indre motivasjon som interesse for en aktivitet. Dersom aktiviteten fører til et mål, som for eksempel jobb etter utdanningen, er dette påvirket av den ytre motivasjonen. For de innsatte som går på skole og- eller andre kompetansehevende sysselsettingsaktiviteter under soning, er det etter min tolkning av motivasjonsteorier den ytre motivasjonen som er mest fremtredende.

4 Straffegjennomføring

I følge Langelid (2015) er straffegjennomføringen tredelt. For å forhindre nye lovbrudd er straffen tap av friidom. Straffen skal ha en forbedrende innflytelse på den dømte. Gjennom avskrekkende tiltak skal straffen fungere allmennpreventivt (Langelid, 2015). Lengde på dommen er det som i et moderne rettssystem kan være et tiltak som kan virke avskrekkende, og en tendens i norske fengsler er at det er færre sonere, men soningslengden på de som soner er blitt lengre. «Utviklingen må forstås i sammenheng med den omfattende økningen i straffegjennomføring i samfunnet, særlig i bruken av hjemmesoning med elektronisk fotlenke. Svært mange av dem som tidligere sonet korte fengselsdommer, kan nå sone hele fengselsstraffen sin hjemme» (Mjåland & Ugelvik, 2021, s. 221).

4.1 Straffegjennomføring i et fengsel med covid-restriksjoner

Norge og verden har nettopp vært gjennom en pandemi, som blant annet førte til en nedstenging av samfunnet. Grunnet anbefalinger fra Folkehelseinstituttet og Regjeringens ønske om å begrense smittetallene i Norge, valgte de å pålegge samfunnet strenge restriksjoner, som blant annet å stenge aktiviteter som samler store grupper av mennesker. Utelivsbransjen og breddeidrett var blant de som først måtte stenge aktiviteter og låse sine dører. Disse tiltakene ble satt inn for å unngå at for mange ble smittet samtidig og i verste fall føre til uhandterlige mengder med sykehusinnleggelse. I perioden nedstengingen varte, kunne vi ofte lese påstander om at dette var frihetsberøvelse. I Norge fungerte denne nedstengingen rimelig bra, men mange ble permitterte fra sine jobber, og det ble derfor opprettet flere økonomiske støtteordninger for de ulike bedrifter som ble underlagt pålegg om å stenge ned sin virksomhet og dermed miste inntekt (Regjeringen, 2022). Dersom noen brøt restriksjonene, kunne dette føre til inndragelse og stopp iblant annet utbetalingen av økonomisk støtte. For en stor del av befolkningen som var i en slik jobb at de kunne utføre sine plikter fra hjemmet, ble hjemmekontor en god løsning. Eldre mennesker var kanskje de som ble mest lidende under nedstengingen, da de ble totalt isolert fra familie og samfunn. I en krise har vi behov for å være sammen sier Hagerup (2020).

Innsatte i norske fengsler lever tett på hverandre under soning. I Norge har alle innsatte egne celler fordelt på ulike adskilte avdelinger. Avdelingene bærer navn som A-bygget, B-bygget osv. Disse byggene henger ikke fysisk sammen, bortsett fra en felles underjordisk kulvert (tunnel) som tar de innsatte fra bygg til bygg. Denne transport kulverten er en del av fengselets kjeller etasje og brukes blant annet som skole og arbeidsvei for de innsatte som er sysselsatt på henholdsvis skoletilbudet eller jobbtilbudet som tilbys i fengselet. En slik kulvert som jeg har beskrevet er gjeldene for det fengselet jeg har gjort min studie ved, og må derfor ikke oppfattes som en felles standardisert utforming for alle norske fengsler. Kulverten er som beskrevet over, en skole og arbeidsvei for de innsatte, men da også et treffpunkt for innsatte som ikke soner ved samme avdeling. Da pandemien inntraff landet og fylket det aktuelle fengselet ligger i, ble det iverksatt restriksjoner for å unngå importsmitte og smitte på tvers av avdelingene i fengselet. Restriksjonene for å unngå importsmitte gikk ut på å minimere

eller totalforby besøk av familie til innsatte. Lærere som underviste ved både skolen i fengselet og hovedskolen utenfor murene, måtte gjennom ett strengt testregime og skulle ikke møte på jobb i fengselet ved positiv eller negativ covid-19 test og svake symptomer. Disse strenge restriksjonene kan forsvares og forklares ved at et smitteutbrudd i fengselet kan være kritisk. Det kan være kritisk dersom det skulle oppstå høye smittetall blant betjentene som jobber ved fengselet. Dersom et slikt scenario skulle oppstå i et høysikkerhetsfengsel, kan det bety at bemanningen av fengselsbetjenter vil være redusert, noe som igjen kan bety lengre perioder med innsatte innelåst i cellene sine. Dette ville blitt gjennomført på grunnlag av de innsattes og ansattes sikkerhet. Fengselet jeg har gjort mine studier ved, ble rammet av perioder med nedstengning og innsatte ble derfor isolert på sine celler. For mange innsatte var dette en periode uten besøk av familie, foruten telefonsamtaler. Da de innsatte i høysikkerhetsfengsel allerede blir straffet med frihetsberøvelse, ble de grunnet pandemien og restriksjonene som fulgte også frarøvet muligheten til sosial kontakt med andre innsatte. Flere av mine elever har fortalt at denne situasjonen var klaustrofobisk.

4.2 Hjemmeundervisning

Under nedstengingen ble elever og lærere kastet ut i den digitale verden. Hjemmeundervisning ble et alternativ til den normale skolehverdagen der man treffer medelever og kolleger. Nå skulle all undervisning foregå via digitale flater, der læringskurven var bratt, både for lærere og elever. Jeg var selv både student og lærer da pandemien traff landet, og all undervisning skulle foregå via internett. NTNU som var stedet jeg studerte, benyttet seg av den digitale plattformen Zoom for gjennomføring av forelesninger og skolen jeg underviser ved benyttet seg av de digitale plattformene Canvas og Teams. De digitale forelesningene fra NTNU hadde store svingninger i kvalitet, dette grunnet de ulike forelesernes digitale kompetanse. Jeg som lærer avholdt flere digitale undervisningsøkter med mine elever, med variabel kvalitet. For å kunne gjennomføre en god digital undervisnings økt kreves det planlegging. Planlegging i form av relevans til faget det undervises i, motiverende fremstilling av tema og ufarliggjøre undervisningsøktene for elevene. Jeg opplevde at relasjonsbygging via digitale plattformer er utfordrende og dermed er det stor fare for at undervisningen oppleves monolog.

Pandemien og nedstengt skole gjaldt også for mine elever i fengselet. Grunnet store begrensninger for bruk av digitale hjelpemidler i fengselet, ble jeg helt avskåret fra mine elever. I kriminalomsorgen har det vært stor tradisjon for å kontrollere hvem innsatte i norske fengsler kommuniserer med og hva de kommuniserer om. Med innførelsen av LK06 fulgte retten til digital kompetanse, også for innsatte som går på skole under deres soning. Det digitale tilbudet fikk navnet IFI (internett for innsatte). Dette var et delvis sperret internett som de innsatte kunne logge seg på for å hente ut informasjon fra medier og nettsteder som var forhåndsgodkjent gjennom filter som filtrerte bort tilgangen til nettsteder med vold, nakenhet, våpen, reklame og muligheter for interaksjon med andre. IFI- løsningen ble initiert og i større grad driftet av fylkesmannen i Hordaland. Driften av denne løsningen ble etter hvert tatt over av kriminalomsorgen og driftes nå av KITT i Horten. Løsningen har også byttet navn siden opprettelsen, fra IFI til det nåværende navnet DFS (Desktop for skolen). DFS skal gi lærerne muligheten til å lære elevene å bli digitale borgere i en stadig mer interaktiv og kommunikasjonspreget verden, samtidig som den skal ta hensyn til kriminalomsorgens behov for kontroll av

hvem elevene kommuniserer med og hva det måtte kommuniseres om. Grunnet begrensningene i DFS, hadde jeg som lærer ingen mulighet til å opprettholde kontakten med elevene og derfor uten mulighet til å gjennomføre undervisning via internett. Perioden med nedstengt skole i fengselet var heldigvis kortere enn skolen utenfor fengselsmurene, men det var flere restriksjoner som gjorde undervisningen i fengselet etter nedstengningen utfordrende. Elevene jeg underviser i fengselet tilhører ulike avdelinger og en av restriksjonene som fulgte var at avdelingene ikke skulle blandes. Dette var et grep for å unngå mulig spredning av Covid-19 mellom de ulike avdelingene. Resultatet av denne restriksjonen, var at smitten ble mer eller mindre kontrollert og fengselet unngikk derfor høye smittetall. Flere av mine elever har i ettertid fortalt at nedstengningen følte klaustrofobisk, ikke bare bor de innenfor en mur uten mulighet til å bevege seg fritt, de var nå også uten mulighet til å treffe andre innsatte fra andre avdelinger. Periodene med innlåsing på egen celle var også lengre, noe som for mange var en psykisk påkjenning. Gjennom mine intervjuer med informanter fra andre etater som har sitt virke i fengselet, kommer det frem at hyppigheten av utagering og negativ adferd blant de innsatte som sliter med psykiske utfordringer også var større gjennom nedstengningen.

4.3 Kriminalitet

Kriminalitet av ulik karakter er rundt oss hele tiden, men vi som mennesker ser ulikt på hva som bør føre til straff. Å kjøre bil i sørlige deler av Europa kan for en nordmann oppleves avskrekkende og belastende. Italienerne kjører veldig ulikt oss nordmenn med tanke på blant annet bruken av bilens lydsignal. I Roma for eksempel, kan man om man skal nyte en kopp kaffe ved en av de mange gaterestaurantene høre en jevn støy av bilhorn. Som turist i Roma skvetter jeg til og lur på hva som skjer, mens italienerne i stor grad ikke legger merke til støyen. Bruken og terskelen for å benytte seg av bilhornet i trafikken i Italia og Norge er altså ulik. I Norge er vi blitt opplært til at det kun skal benyttes lydsignal i nødtilfeller og i Italia er dette kanskje blitt tradisjon. Ifølge norsk forskrift om kjørende og gående trafikk (trafikkregler) er italienerne i denne sammenhengen kriminelle. I Norge kan dette straffes med et forelegg.

§ 14. Signal og tegn

Unødig eller hensynsløs bruk av lyd- eller lyssignal er forbudt (Lovdata, 2022).

Hva som er kriminelt, kan altså oppfattes ulikt. Selve begrepet kriminalitet har ingen offisiell definisjon og brukes sjelden i offentlige dokumenter. Begrepet kriminalitet brukes forskjellig og har uklare konturer, men en rettesnor for begrepet er handlinger som er straffbare (Johansen, 2020, s. 15). Krisendomens ti bud inneholdt flere forbud, blant annet mot drap og tyveri. Disse forbudene gjelder ennå og blir sett på som straffbare. Overgrep mot mindreårige blir i dag straffet strengt i domstoler, men også blant innsatte i fengsler. Blant de innsatte i fengselet eksisterer det på lik linje som i en hierarkisk organisasjon tydelige rollefordelinger mellom de innsatte. Ved ny innsettelse vil den innsatte ganske tidlig i sitt soningsforløp bli «intervjuet» av de andre innsatte, uten en offisiell møteinnkalling. De som gjennomfører disse intervjuene er gjerne førstelinjen, de innsatte som soner dommer for blant annet ruskriminalitet og voldskriminalitet. Denne førstelinjen ligger langt ned på hierarkiet blant fengslets innsatte, men fungerer som informasjonssamlere. Intervjuene gjøres for å kartlegge hvor i hierarkiet den nye innsatte skal plasseres. Dersom det ved et intervju er usikkerhet om den nye innsattes

troverdighet, blir mellomledere (innsatte som soner dom som blant annet økonomisk kriminalitet) og toppladelsen (innsatte som gjerne har tilknytning til gjengmiljøer) kalt inn for å presse den ny innsatte til å komme med sannheten om hvilken dom hen er dømt etter. Dette intervjuet kan være en svært stor psykisk belastning for den det gjelder. Tenk deg ditt første jobb intervju. Du har søkt på en stilling som du virkelig ønsker og ser for deg at du blir møtt første dag av kolleger som ønsker deg hjertelig velkommen. Du skal fungere sammen med kollegene hver dag og dere skal nå bedriftens felles målsetting sammen. Dersom det viser seg at du ikke har vært helt redelig rundt dine kunnskaper og erfaringer, vil dette fort kunne bli oppdaget av de du skal jobbe sammen med. Hvordan vil du forsøke å løse dette for ditt eget beste i et trangt arbeidsmarked? Et alternativ kan være å innrømme din skyld og ta konsekvensene som kommer, da gjerne i form av oppsigelse. Et annet alternativ er å si opp jobben selv og søke andre jobber som passer bedre for dine virkelige kvalifikasjoner. Felles for begge alternativene er at du har muligheter til å pakke sekken og dra hvor enn du vil, for du er ikke innelåst. For den innsatte som gir seg ut for å være en annen enn den virkelig er, vil alternativene være få, så lenge de soner en dom. Overgrep dømte er ofte de som forsøker å pynte på sannheten. Denne gruppen innsatte må ofte skjermes fra resten av fengselets innsatte på grunn av deres egen sikkerhet. Trusler, utfrysing og vold preger ofte disse innsattes fengselshverdag.

4.4 Human relations

I slutten av 1920- og begynnelsen av 1930 årene ble det gjennomført noen forsøk ved fabrikken Western Electrics rundt temaet organisasjoners fysiske struktur, de såkalte Hagtornen-forsøkene. Professor Elton Mayo ved Harvard University og hans forsker kolleger ønsket å finne ut om hvordan fysiske forandringer påvirket produktiviteten til de ansatte ved fabrikken. Forsøkene gikk ut på å ta en gruppe arbeidere ut av eksisterende fabrikk og flytte dem inn i et lokale som var avlukket fra resten av fabrikklokalet. Dette ble gjort for å kunne styre belsningsnivået inn i lokalet bedre. Arbeiderne skulle utføre samme jobb som de til vanlig gjorde i fabrikken, men forsøket gikk enkelt ut på å se hva som skjedde dersom belsningsstyrken ble hevet. Forskerne kunne måle at produktiviteten til arbeiderne økte, etter hvert som belsningsstyrken økte. Dette funnet overrasket ikke Mayo og hans forskerteam i særlig grad, men det som overrasket dem alle, var da de gradvis senket belsningsstyrken, så fortsatte produktiviteten å øke, dette helt til arbeiderne nesten stod i mørket og jobbet. Det Mayo og hans team konkluderte dette forsøket med, var at arbeiderne som var med på forsøket følte seg spesiell og motivasjonen steg som et resultat av dette. På grunn av dette forsøket, ble statusen til de utvalgte arbeiderne hevet blant resten av fabrikkens ansatte. Forskerne gikk med dette bort fra deres antatte hypotese som sa at de fysiske arbeidsvilkårene var forklaringen på den økte produktiviteten. I stedet mente de at det var de sosiale påvirkningene og faktorene som var årsaken til økt produktivitet, og derav begrepet «human relations», (Hatch, 2014, s.267). På bakgrunn av forskningen til Mayo er det interessant å se på de fysiske strukturene i fengselet og om det er mulig og gjøre rede for om det er gjort bevisste eller ubevisste valg ved fengselets organisasjonsgeografi og samtidig se på planløsningens effekt. Når jeg ser nærmere på den fysiske strukturen i fengselet er det to tilnæringsmåter, den atferds orienterte og den symbolorienterte, (Hatch, 2014, s.276). Siden fengselet jeg jobber ved har høyt sikkerhetsnivå er de innsatte avhengig av å bli låst inn og ut hvor enn i fengselet de beveger seg. Dette er nok med på å påvirke deres atferdsmønster til fengselsbetjentene, som står for det som

har med straff og begrensninger å gjøre. Som lærer i fengselet, er også vi underlagt reglene om å låse dører, men vi låser opp kunnskapsdørene, med dette mener jeg dørene til klasserommene som for mange av elevene er et fristed i fengselet, men som også kan være veien til en livsstilsendring. Alle innsatte som er sysselsatt ved fengselets verksteder bærer arbeidstøy. Dette blå arbeidstøyet blir sydd og lappet ved behov. Da jeg startet som lærer i fengselet fikk jeg av min avdelingsleder aksept til å kjøpe inn nytt arbeidstøy til mine elever. Jeg valgte bevisst å gå til innkjøp av arbeidstøy ulikt det som ble brukt av de andre innsatte som var sysselsatt i verkstedet. Jeg kjøpte svart arbeidstøy av høy kvalitet, skyvelærer, målebånd og hansker til mine elever. Dagen da elevene fikk utlevert og tatt på seg de nye arbeidsklærne, plassert skyvelæret i buksens sidelomme og målebåndet i arbeidsjakkens brystlomme, ble et vendepunkt i deres soningsforløp. Mine fem elever kunne nå identifisere seg som utvalgte, på lik linje med gruppen arbeidere Mayo valgte ut til å delta i sine forsøk. Uniform, eller arbeidstøy som jeg velger å kalle det i denne sammenheng har en stor innvirkning på bærerens tilhørighet og fremheving av fellesskap. Joseph & Alex (1972) beskriver uniformen på følgende måte:

«The uniform is viewed as a device to resolve certain dilemmas of complex organizations-namely, to define their boundaries, to assure that members will conform to their goals, and to eliminate conflicts in the status sets of their members. The uniform serves several functions: it acts as a totem, reveals and conceals statuses, certifies legitimacy» (Joseph & Alex, 1972, s. 229).

Dette synet på uniformens, og- eller arbeidstøyets identitetsskapende funksjon, er også gjeldene for fengselsbetjentene som bærer sine uniformer. Innad i kriminalomsorgens hierarkiske organisasjon, blir uniformens skuldre preget av stjerner, jo flere stjerner som preger skuldrene på den som er ikledd uniformen, jo høyere opp i hierarkiet tilhører hen. Denne graderingen av stjerner på betjentenes skuldre er et middel for organisering, og som synliggjøring av tilhørighet og fremheving av fellesskap. Joseph & Alex tydeliggjør også hvordan uniformen kan være et middel for å vise status innenfor et fagområde.

5 Metode

I dette kapitlet vil jeg begrunne mine valg av metode for innsamling av data. Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg om hvordan vi skal gå fram for å få informasjon om den sosiale virkeligheten og hvordan man skal analysere denne informasjonen. En sentral del av empirisk forskning er å samle inn, analysere og tolke data (Johannessen et al., 2010, s. 29). I tillegg til å begrunne mine valg av intervju som metode, at jeg har en fenomenologisk tilnærming til min studie, og min vurdering av relevante informanter, vil jeg også beskrive etikk, datainnsamling og analyse.

5.1 Kvalitativ metode

Denne studien er basert på en kvalitativ tilnærming, med dybdeintervju som metode. I empirisk forskning, som består i å samle inn data om virkeligheten man forsker på, er data noe som skapes og utgjør bindeleddet mellom vår tolkning av virkeligheten basert på analysen (Christoffersen & Johannessen, 2012). Empiri er utsagn om virkeligheten som har sitt grunnlag i erfaring, ikke i syning (Christoffersen & Johannessen, 2010, s. 36). Min studie av et samarbeid som er under stadig utvikling og der flere etater er deltakende kommer hva som skal undersøkes før hvordan dette skal undersøkes. Systematikk, grundighet og åpenhet er kjennetegn ved metode/ empirisk forskning. Forskning er en prosess som vanligvis inneholder faser som forberedelse, datainnsamling, dataanalyse og en skriftlig rapport, i denne sammenheng en studentoppgave (Christoffersen et al., 2010, s. 29). I forberedelsen velger gjerne studenten et fenomen som han eller hun ønsker å undersøke, og senere i samarbeid med veileder, bestemmer man hvilken metode som er best egnet for innhenting av data. For kvalitative studier trenger ikke empiri være omfattende, men det er da viktig å bruke empiri som har relevans til problemstillingen. Ved kvalitative undersøkelser, som intervju, har forskeren samtidig muligheten til å observere informantens kroppsspråk, nøling og andre detaljer som kan være med å forklare informantens oppførsel, gjennom intervjuet. Denne typen observasjon, kan hjelpe forskeren med tanke på troverdighet ovenfor informantene. Dersom man som forsker observerer at informanten tydelig føler ubehag i intervju situasjonen, kan man gjøre justeringer for å bedre informantens opplevelse. Metode betraktes som et redskap til å skaffe seg innsikt, og man må være åpen og velge den eller de metodene som er best egnet til å besvare problemstillingen (Christoffersen et al., 2010, s. 362-363). Men som uerfaren forsker kan valg av metode virke åpenbar, uten tanke på konsekvensene for eventuelle feilvalg.

5.2 Ontologi

De ontologiske forutsetningene i kvalitativ forskning, er at der eksisterer flere virkeligheter (Nilssen, 2012). Fejes og Thornberg (2019) beskriver ontologi som teorien om det som eksisterer, eller hvordan virkeligheten faktisk er. I en kvalitativ studie kan man oppleve at deltakerne opplever virkeligheten som forskjellig. Virkelighetsoppfatningen kan oppleves ulikt og kan ofte være påvirket av kontekst og

betraktningsmåte. I denne studien vil ontologien være noe som vil være under stadig utvikling. Hvordan virkeligheten i forhold til studiens forskerspørsmål var før prosjektet startet er ikke mulig å fastslå med sikkerhet, men da ordet «samarbeid» er en del av studiets problemstilling, kan vi si at ontologien ikke skapes individuelt, men i fellesskap.

5.3 Fenomenologi

Jeg har valgt kvalitativt intervju som metode underveis i studiet mitt. Kvalitativ metode har i stor grad fokus på mennesket og gjennom en slik metode ønsker forskeren å få en større forståelse av et fenomen (Kvarv, 2014, s.137). Gjennom mine kvalitative intervjuer ønsket jeg å få frem informantenes egne erfaringer og oppfatninger. Da jeg ønsket å få frem informantenes erfaringer med, og deres forståelse av studiens formål har jeg en fenomenologisk tilnærming til studien. For å kunne sette oss inn og forstå verden gjennom andres øyne, må vi utforske og beskrive menneskers erfaringer med og forståelsen av et fenomen. Ved fenomenologisk tilnærming er intervju en godt egnet metode (Christoffersen & Johannessen, 2012). Ved å gjennomføre samtaler enkeltvis med personer har den store fordel at den som intervjues, ikke trenger å ta hensyn til hvordan han eller hun fremstår for andre. Ved å garantere informanten om deres anonymitet, slik at det som sies under intervjuet ikke vil bli sporbart i form av navn og arbeidstitel, vil de individuelle intervjuene enklere få frem hver enkelt informants opplevelse og fortolkning av virkeligheten (Postholm & Jacobsen, 2017, s. 65). Total anonymitet var også en forutsetning for å få godkjenning til å gjennomføre min forskning i fengselet. Derfor har jeg gjennom min transkriberingsprosess lagt særlig vekt på forskningsetiske prinsipper.

5.4 Epistemologi

Kunnskap konstrueres i møtet mellom forsker og forskningsdeltakerne (Nilssen, 2012). Epistemologi dreier seg om kunnskapens natur, det vil si hva vi egentlig kan vite om virkeligheten, og hvordan vi kan gå fram for å få kunnskap om samfunn og mennesker. Det finnes også andre epistemologiske perspektiver som går enda lengre og hevder at sannhet er knyttet til makt, og at det alltid ligger noen menneskers interesser bak etablerte sannheter i samfunnet (Christoffersen et al., 2010, s. 55).

Da jeg skal forske på menneskers erfaringer og opplevelser av et samarbeid som jeg gjør i denne studien, med problemformuleringen «Hvordan kan et strukturert samarbeid mellom skolen og kriminalomsorgen styrke de innsattes muligheter etter endt soning?» befinner jeg meg innenfor konstruktivismen. Ifølge konstruktivismen vil en gruppe alltid fremstå som noe unikt og komplekst. Her flyttes fokuset fra det generelle til det spesielle. Dette kan igjen føre til at man ikke ser gruppen som en helhet, men mer som individuelle utfordringer (Postholm & Jacobsen, 2017).

5.5 Intervju

Det er flere åpenbare grunner til at det i min studie var en fordel med kvalitative intervjuer som metode for innsamling av data. Som forsker har jeg gjennom kvalitative intervjuer muligheten til å gi informantene større frihet til å uttrykke seg enn det

eksempelvis et strukturert spørreskjema gjør. Da jeg ønsket å få informasjon om informantenes erfaringer og opplevelse av et fenomen, er kvalitativt intervju med på å la informantene bestemme hva som tas opp utover det som blir spurt om (Christoffersen et al., 2010, s. 136-137).

Intervjuene av informantene ble utført som individuelle semistrukturerte intervju. Det er godt egnet når det gjelder å få fram hvordan den enkelte oppfatter en situasjon, og hvordan han eller hun tolker virkeligheten (Postholm & Jacobsen, 2017). I utarbeidelsen av intervjuguiden valgte jeg en utforming bestående av åpne spørsmål. Dette ble gjort bevisst med tanke på å oppnå et intervju som for informant kunne oppleves som en samtale. Fordelen med åpne spørsmål i intervjuene er at informantene kan formulere svarene med egne ord, og forskeren har lite innvirkning på hvordan informantene svarer (Christoffersen & Johannessen, 2012). På denne måten ønsket jeg å bygge en relasjon til hver informant i form av en innledende samtale hvor jeg som forsker presenterte rammene for intervjuet og formålet med undersøkelsen (Christoffersen & Johannessen, 2012). Som forsker i denne studien hadde jeg allerede kollega forhold til halvparten av informantene, den andre halvparten hadde jeg lite eller ingen forhold til på forhånd. For å skape en komfortabel og trygg ramme for intervjuene, ga jeg derfor informantene fordelen ved å bestemme sted for intervjuene. Dette var et grep som bidro til at informantene virket komfortable med situasjonen. Alle informantene i denne studien ønsket å gjennomføre intervjuene innenfor fengselets murer. Følelsen man som menneske får ved å komme inn i et fengsel er preget av alvor. Her inne står ingen dører åpne, og bygningsmassen er preget av fargepallørens mørke toner. Det er et storsamfunn utenfor murene preget av farger og et grått minisamfunn innenfor. Dette minisamfunnet er det du kan bli en del av, dersom du som storsamfunnsborger bryter med de satte reglene. Intervjuene i denne studien bar preg av alvor på grunnlag av konteksten.

5.6 Utvalg

Problemstillinger uttrykker vanligvis hvem forskeren ønsker å vite noe om, og disse betegnes som etatene i undersøkelsen (Christoffersen et al., 2010, s. 239). Forskere ønsker ofte å kunne si noe om en populasjon som omfatter mange etater, i dette studiet involverte jeg representanter fra alle etatene som representerer samarbeidet i fengselet. Populasjonen i mitt prosjekt er representanter fra de ulike etatene som jobber med og for de innsatte i fengselet. Ideelt sett må sammensetningen i utvalget for alle viktige egenskaper tilsvare sammensetningen i populasjonen. Et slikt utvalg kaller man et representativt eller skjønnsmessig utvalg, det vil si et utvalg som kan representere samtlige etater (Christoffersen et al., 2010, s. 241). Andelen kvinner og menn som representerer studiets populasjon er fordelt likt og representerer hver sin etat. I utvelgelsen av informanter til intervju, er det vanlig å velge de man mener kan gi best informasjon om det man ønsker å få belyst, også kalt hensiktsmessig utvalg (Postholm & Jacobsen, 2017, s. 67). Da jeg i min studie ønsker å se nærmere på samarbeidet mellom skolen, kriminalomsorgen og nav, valgte jeg informanter som representerer de samarbeidene etatene. For meg som forsker og valgt tema for prosjektet, var det av interesse hvordan de involverte etatene opplever samarbeidet i en organisasjon som fengselet, med strenge rutiner og flere etiske utfordringer, som hvilke opplysninger som er etisk riktig å dele på tvers av etater og hvilke konsekvenser og utfordringer dette kan

ha for et samarbeid. Er silostruktura en pålagt arbeidsstrategi fra myndighetene eller kan denne struktura brytes ned og dermed åpne for innsikt på tvers av etater? Dette spørsmålet inngikk ikke i min intervjuguide, men svaret på spørsmålet er et av mine funn i studien og noe jeg vil presentere nærmere i kapittel 8. I selve utvelgelsesprosessen av informanter til min studie, sendte jeg ut forespørsel til 4 aktuelle kandidater, der jeg informerte om prosjektet, hvorfor jeg fant akkurat dem interessante for prosjektet og deres rettigheter ved eventuell deltakelse. Grunnet pandemien og de strenge restriksjonene som fulgte med, måtte alle intervju utsettes. For å ikke miste kontakten med mine informanter, valgte jeg gjennom hele nedstengingen å holde kontakt gjennom epost-utveksling. I etterkant ser jeg at dette var et grep som gjorde at jeg knyttet en relasjon til informantene og som kan ha vært med på å gjøre intervjuene mere komfortable. Når målet med min studie er å se på om et strukturert samarbeid mellom de involverte etatene kan være med på å styrke tilbudet og mulighetene til de innsatte, kan funnene i denne studien benyttes av andre som kan kjenne seg igjen i hele eller deler av studiens tematikk (Fejes & Thornberg, 2019).

5.7 Kvaliteten ved undersøkelsen

Det stilles krav til utførelse og framstilling av all forskning. Som forsker bør kompetanse og kvalitet i forskningen komme til uttrykk gjennom presentasjonen (Fejes & Thornberg, 2019). Ved kvalitativ forskning er kvaliteten avhengig av forskerens refleksivitet av egen forskning. Innsamlede data skal for å gi forskningen kvalitet kunne dekke de tolkninger og generaliseringer som gjøres, og om de funn som er gjort er pålitelige eller om der er åpenbare feil og mangler ved studiens datainnsamling (Postholm & Jacobsen, 2017). Som forsker må man være åpen rundt de valg man har tatt, dette for at andre skal kunne se hvilke valg du som forsker har gjort og på den måten opprettholde en transparent forskningsutøvelse. Jeg som forsker ønsker ikke å tone ned mine valg og beskriver derfor mitt grunnlag for utvelgelse av informanter, hvorfor jeg har valgt å samle inn data via kvalitative intervjuer og at mine funn kan forstås og benyttes av andre. Med tanke på studiens størrelse av utvalget, reflekterer jeg over om dette kan være en svakhet. Da jeg i min planlegging av prosjektet ønsket å undersøke hvordan samarbeidet mellom etatene som er representert i fengselet oppleves for de som er involvert, falt det seg naturlig å gjennomføre intervju med representanter fra de ulike etatene. I dette prosjektet er det to av informantene som representerer samme etat, men med forskjellige posisjoner og arbeidsoppgaver i etaten. Dette er også den største etaten som er representert og utvalget av informanter var derfor større å velge mellom. Min utarbeidelse av intervjuguide for prosjektet var utfordrende og spennende. Da det egentlig er veldig mye jeg ønsker å undersøke, men som igjen må snevres inn og inneholde relevans til prosjektets problemstilling ble intervjuguiden i hovedsak formulert etter dette.

5.8 Validitet

Ved kvalitative studier kan man spørre seg om der er sammenheng mellom det fenomenet som undersøkes, og de dataene som er samlet inn? Kvalitative studier er ikke valide, fordi de ikke kan kvantifiseres. Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om i hvilken grad forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten (Christoffersen et al., 2010, s.230). Men for å

styrke validiteten i kvalitative undersøkelser, kan tidligere forskning være med å styrke funnene.

Validitet i min undersøkelse kan være at det er en klar sammenheng mellom problemstillingen, valgt metode og konklusjon. Da jeg benyttet meg av lydopptak av intervjuene, trengte jeg ikke be informantene stoppe opp, slik at jeg kunne gjøre notater og i verste fall be dem gjenta. Dette ville vært et moment som for informant kan oppleves som distraherende og dermed også hindre flyten i en samtale. Som et verktøy for gode oppfølgingsspørsmål skrev jeg under intervjuene ned stikkord, som jeg brukte til å formulere impulsive oppfølgingsspørsmål. Dette opplevde jeg som uerfaren forsker hensiktsfullt. Mine impulsive oppfølgingsspørsmål ble under transkriberingen av intervjuene skrevet inn i intervjuguiden, dette for å øke validiteten i forskningen. Fullstendig intervjuguide for denne studien er å finne under «Vedlegg».

I dette ligger det at valgt forskningsmetode må være tilpasset problemstillingen, kvalitativ metode for innsamling av data må være egnet for problemstillingen og om konklusjonen gir svar på problemstillingen (Fejes & Thornberg, 2019). Ikke alle studier fører frem til et ønsket resultat og dette kan igjen føre til en fruktbar konklusjon.

5.9 Troverdighet

Gjennom å forankre studien min i teori og tidligere forskning håper jeg å innfri kravene om troverdighet. Troverdighet er mer beskrivende enn reliabilitet i en kvalitativ undersøkelse (Ringdal, 2018). For å kunne innfri kravene om troverdighet er det viktig at det ikke gjøres skraverende feil i datainnsamlingen, renskrivning, analyse, funn og registrering (Postholm & Jacobsen, 2017).

6 Etikk

Etikk er læren om moral, om hva som er rett og hva som er galt (Ringdal, 2018, s. 57). Hva som er rett og galt i prosessen det er å skrive en masteroppgave, er opp til forskeren å undersøke og gjøre de nødvendige tiltak dette innebærer. Siden mitt prosjekt var meldepliktig, måtte jeg melde prosjektet inn til Norsk senter for forskningsdata, NSD (Christoffersen & Johannessen, 2012). Da mine data er meldepliktige, måtte prosjektet meldes inn senest 30 dager før datainnsamlingen kunne starte (Christoffersen & Johannessen, 2012). Min innmelding av studiet til NSD startet i god tid før intervjuene skulle gjennomføres. Jeg fikk etter at studiet var innmeldt flere spørsmål tilbake fra NSD før de eventuelt kunne godkjenne prosjektet. NSD påpekte blant annet om at mitt utvalg av informanter var underlagt taushetsplikt og at det derfor ikke måtte komme frem opplysninger som kunne indentifisere enkeltpersoner eller avslørende taushetsbelagt informasjon. Videre oppfordret NSD at det i prosjektet måtte være nøktern bruk av eksempler under intervjuene. For å etterkomme NSD sine krav om total anonymisering inneholder denne oppgaven ingen identifiserbar informasjon som stedsnavn, alder og kjønn på informanter, tidspunkt og beskrivelser av identifiserbare spesielle hendelser. Informantene velger jeg derfor å kalle A, B, C og D og vil i løpet av oppgaven ikke referere til hvilken etat de ulike informantuttalelsene tilhører.

Som dokumentering av mine intervjuer har jeg benyttet meg av lydopptak. Ved lydopptak krever NTNU at masterstudenter benytter seg av ekstern opptaker/diktafon og at lydfilen krypteres og overføres til et sikkert lagringsområde for videre behandling. For mine intervju benyttet jeg meg av Nettskjema sin diktafon-app som er godkjent av NTNU for lydopptak. Nettskjema appen krypterer alle data og overføres automatisk til deres lagringsservere (NTNU, u.å. -a). Etersom mitt utvalg av informanter jobber ved et høysikkerhetsfengsel, måtte jeg søke kriminalomsorgen om godkjenning til å ta med lydopptaker. Denne prosessen var utfordrende, da jeg ønsket å intervju mine informanter innenfor fengselets murer, i et grep for å gjøre selve intervjuene i kjente omgivelser for informantene. Det er totalforbud mot å bære mobiltelefon på steder i fengslet der innsatte har tilgang. Da intervjuene skulle finne sted der innsatte ikke har tilgang, ble søknaden etter hvert godkjent av kriminalomsorgen.

Etter at jeg hadde foretatt en utvelgelse av informanter, ble disse kontaktet via epost, med invitasjon og informasjon om studiens tematikk. I denne informasjonen fulgte det også opplysninger om deres rettigheter ved deltakelsen i studien. Opplysningene om deres rettigheter hadde jeg formulert slik:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Da informantene hadde takket ja til deltakelse, overleverte jeg dem et utarbeidet samtykkeskjema der informantene skulle signere dersom de samtykket til at det ble gjort lydopptak av intervjuene og at deres opplysninger kunne behandles frem til studien avsluttes 25.05.22.

Fullstendig samtykkeskjema og invitasjon til deltakelse i studien er å finne under «Vedlegg».

7 Datainnsamling og transkribering

Datainnsamling i min studie er gjort ved kvalitative intervju. For ikke å miste fokus med informant, ble derfor intervjuene tatt opp med diktafon-app levert av Nettskjema og hvor lydfilene automatisk blir kryptert og lagret på Nettskjema sin server. Transkriberingen foretok jeg selv, noe som ga meg bedre inngående kjennskap til materialet om informantenes opplevelser og erfaringer om tematikken i prosjektet. Ved å gjøre både datainnsamling og transkribering selv, har man god kontroll på data og unngår samtidig etiske utfordringer i å involvere og presentere datamaterialet til en tredjepart (Nilssen, 2012). Tekster som blir produsert av forskeren, vil aldri bli helt nøyaktige. Gjennom å gjøre lydopptak av intervjuene om til skrevet tekstmateriale mister man informantens tonefall og mimikk (Nilssen, 2012, s. 46). For å sikre kvaliteten og følge opp kravene om anonymisering gitt av NSD og kriminalomsorgen, ble ingen stedsnavn eller personidentifiserbare data gjengitt i mine transkripsjoner. Dersom jeg viser til enkelt uttalelser gitt av informantene, har jeg for å anonymisere og kjønns nøytralisere dette valgt å benytte bokstavene A, B, C og D i stedet for navn, stilling, etat eller posisjon i organisasjonen. På denne måten har jeg ivaretatt informantens rett til anonymisering og kvalitetssikret min egen transkribering. I informasjonsskrivet informantene fikk tilsendt i forkant av intervjuene, hadde jeg satt tidsrammen til 45 minutter for hvert intervju. Da jeg hadde utarbeidet en intervjuguide med åpne spørsmål, kunne informantene svare utover det som ble spurt om. Dette fikk jeg spesielt erfare med informant A. Først da jeg i ettertid skulle transkribere intervjuet med informant A, oppdaget jeg at dette intervjuet hadde en lengde på 90 minutter. Min erfaring med kvalitative intervjuer og åpne spørsmål er derfor at det bør settes av tid med fleksibilitet for at intervjuet ikke skal oppleves som stressende for informant.

7.1 Analyse

All analyse er avhengig av evnen til å stille effektive og gode spørsmål. Som forsker stiller man spørsmål i analyseprosessen for å generere ideer, stimulere tenkingen og hvilke spørsmål vi trenger å stille i neste omgang (Nilssen, 2012, s. 102). Når man i analyseprosessen genererer spørsmål, fører dette igjen til nye spørsmål. Spørsmålene som genereres er med på å synliggjøre retningen for studien (Nilssen, 2012). Når jeg transkriberte intervjuene i etterkant, hørte jeg gjennom hvert intervju 2 ganger før jeg transkriberte en eneste lyd. Dette gjorde jeg for å gjenoppleve stemningen som var under intervjuene og lyttet spesielt etter om informant hørtes komfortabel ut med situasjonen. Selve transkriberingsprosessen foretok jeg meg dagen etter hvert intervju, da jeg ønsket å gå inn i de neste intervjuene med økt kompetanse rundt tema og på den måten formulere relevante oppfølgingsspørsmål. I følge Postholm (2010) beskriver Giorgi (1985) analyse som en todelt prosess. Analysens første del er en beskrivelse av et fenomen, og beskrivelsen er gjort på grunnlag av informantens svar på de åpne spørsmålene som er stilt under intervjuene (Postholm, 2010, s. 44). I mitt analysearbeid og i fremstillingen av beskrivelsen, er det informantens opplevelse og tolkning av fenomenet som er det grunnleggende datamaterialet. Jeg har sammenlignet uttalelsene fra mine informanter, for å se på om der er ulike tolkninger av Kriminalomsorgens strategiplan og på denne måten håper jeg å gjøre funn som kan være med på å belyse

behovet for å utvikle felles strategier for alle etater som jobber i fengselet. Analysens andre del går ifølge Giorgi ut på å behandle alle informantenes utsagn som likeverdige, denne prosessen kaller han horisontalisering. I denne delen av analysen utelukker jeg som forsker utsagn fra informantene som ikke er relevante for å besvare prosjektets problemformulering, på denne måten blir analysen mere målrettet og fokusert. I analyseprosessen ønsket jeg å finne kategorier som kunne fortelle noe om informantenes ulike opplevelser av samarbeidet med de andre etatene som det samarbeides med. I tabellen under har jeg kategorisert noen av funnene. Stake (1995) sier at en søken etter mening handler om å finne mønstre, eller en ensartet praksis (Postholm, 2010, s. 97). Ved å finne hendelser, handlinger og uttalelser som ligner og videre samle disse i en og samme kategori er en kategorisk opphopning. De innsamlede dataene kan deretter samles i egne klasser og understøtte hverandre. På denne måten kan forskeren analysere en og en kategori-klasse. Dette kan videre føre til at forskeren finner hendelser, handlinger eller uttalelser som skiller seg tydeligere ut i forhold til det andre innsamlede datamaterialet (Postholm, 2010).

På grunn av de strenge etiske rammene jeg som forsker har satt for prosjektet og som jeg er pålagt etter avtale med kriminalomsorgen **vil jeg begrense bruken av direkte sitater fra mine transkriberte intervjuer**. Total anonymisering er en del av min avtale med NSD og kriminalomsorgen, og for å opprettholde en profesjonalitet og seriøsitet i min studie vil innhentet data ikke være sporbart. Jeg vil gjennom min analyse av innhentet data, se dette i sammenheng med tidligere forskning og relevant teori. Gjennom å kategorisere mine funn, opp mot informantenes opplevelse av kriminalomsorgens strategi, vil jeg samtidig se på hvordan informantene tolker strategien. Siden jeg selv er en del av etatene som jobber i fengselet og som også skal jobbe etter kriminalomsorgens strategier, vet jeg allerede at ordlyden i strategien er noe uklar og er derfor utfordrende å tolke riktig. Sunn fornuft er kanskje ikke tilstrekkelig å handle etter i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, så det er derfor viktig at det i utarbeidelsen og implementeringen av nye strategier i en organisasjon er tatt høyde for mistolkning og at sannsynligheten for dette er minimalisert. Når kriminalomsorgen utarbeider en strategi, er det etter min tolkning også et ønske om å skape en kultur i organisasjonen. Dersom en ønsket kultur påvirker atferden gjennom normer og verdier, bør det være mulig for kriminalomsorgen som organisasjon å styre de satte normer og ønskede verdier slik at en ønsket adferd og resultater i størst mulig grad kan garanteres (Hatch, 2011).

Gjennom min analyse av innsamlet datamateriale oppdaget jeg at min intervjuguide inneholdt fire kjerne kategorier. Jeg har i tabellen under beskrevet kjerne kategoriene og trukket frem informantenes tolkninger og opplevelser som jeg videre vil bruke for å besvare prosjektets problemformulering og forskerspørsmål.

Kategoriserte funn
Informantenes opplevelse og tolkning av:

<p>Kjennskap til kriminalomsorgens virksomhetsstrategi:</p> <p>Aktivisering, Tverretatlig samarbeid, Kvalifisering, Sømløst.</p> <p>Mål:</p> <p>Aktivitetsplikt, Tverrfaglig samarbeid, Oppfølging, Krav.</p>	<p>Samarbeid:</p> <p>Hyppige møter, Ressurskrevende, Samlokalisering, Riktig vei.</p> <p>Forbedring og utfordring:</p> <p>Samlokalisering, Taushetsplikt, Forutsigbarhet, Dokumentering.</p> <p>Innflytelse:</p> <p>Stor, mye, middels.</p>
---	--

Tabell 2 Kategorier (Braaten-Jakobsen, 2022)

Gjennom min selektive koding har jeg forsøkt å finne kjernekategoriene i datamaterialet, disse kjernekategoriene inngår i prosjektets hovedtema og forklarer hva min forskning dreier seg om (Postholm, 2010). Ved å bearbeide de ulike kategoriene som jeg har presentert i tabellen ovenfor, opplever jeg å få ny innsikt i mitt datamateriale og som videre gjør meg som forsker bedre rustet til å se mine forsknings-funn i lys av valgt teori og tidligere forskning, samt egen opplevelse av innholdet i kategoriene.

Den første kategorien jeg vil se på er informantenes kjennskap til kriminalomsorgens strategi for utvikling av arbeidsdriften. Kriminalomsorgens strategi for utvikling av arbeidsdriften (2015-2018) i sin helhet, er å finne under «Vedlegg» i denne oppgaven.

På spørsmål om informantene kjente til kriminalomsorgens arbeidsdriftsstrategi svarte flere informanter forsiktig ja. De kjente til den, men det var en stund siden de hadde sett på den. Gjennom intervjuene kom det frem at en av mine informanter hadde vært deltakende i utarbeidelsen av en ny virksomhetsstrategi, men var usikker på om denne var strategien var iverksatt i denne studiens fengsel enda. Denne informanten kunne fortelle meg at den nye strategiens visjon er straff som endrer. Med dette som visjon, ønsker kriminalomsorgen å gjøre endringer i måten straffegjennomføring blir gjort, og har derfor utformet verdimålene, trygghet, åpenhet og nytenking (Kriminalomsorgen, 2021, s. 7). De kommende endringene av straffegjennomføring påvirkes ifølge virksomhetsstrategien for perioden 2021-2026, samfunnets utvikling, forskning, teknologi og innovasjon. Samtidig gjøres det rede for at endringer skjer over tid. Innføringene av de nye læreplanene i skolen har tatt tid og felles for dem er at de alltid har hatt et fremtidsrettet fokus, men at det har vært nødvendig med endringer fra eksisterende læreplaner for å kunne møte fremtiden best mulig. I lys av det nevnte, er det i utarbeidelsen av nye strategier både i skolen, kriminalomsorgen og ellers i samfunnet, fokuset på fremtiden som er med på å bestemme målene for strategiene. Et grunnlag for å kunne tilpasse en organisasjon eller et samfunns fremtidsmål er forskning. I kriminalomsorgens virksomhetsstrategi kommer det frem at kriminalomsorgen som virksomhet er basert på kunnskap, kompetanse, der beslutninger tas på grunnlag av erfaringer, analyser og relevant forskning. Dette bringer meg inn på kategorien mål i mitt datamateriale. Informantene ble gjennom intervjuene spurt om hvordan de jobbet for å nå kriminalomsorgens mål for aktivisering av de innsatte. Grunnet informantenes ulike rolle i fengselet, ble dette spørsmålet individuelt tilpasset. Men felles for de svarene jeg fikk var at det hele tiden jobbes for å bedre de innsattes fremtidsutsikter. Dette gjøres i

norske fengsel blant annet gjennom ulike kompetansehevede sysselsettingstiltak. Et av målene mine informanter var opptatt av, var dokumentering av de innsattes sysselsetting. Det kom frem at det var innsatte som hadde vært ut og inn av fengselet mange ganger og sonet til sammen 10-15 år og som under alle sine soninger hadde deltatt på en rekke sysselsettingstilbud, men som det ikke fantes noen dokumentasjon på. Disse innsatte hadde opparbeidet seg bred kompetanse gjennom årene i fengsel, og dokumentasjon på dette kunne vært verdifulle papirer i en arbeidssøker prosess. Dette er rutiner som det jobbes med for å finne en god løsning på og som alle involverte etater bør ta i bruk. På denne måten vil sysselsettingen av innsatte være fremtidsrettet, meningsfull og i tråd med kriminalomsorgens visjon om straff som endrer.

På spørsmål om hvordan informantene opplever samarbeidet med de andre etatene i fengselet, skildret de flere positive samarbeidsprosesser som de var en del av. Men her ble det også nevnt flere forbedringspotensialer, deriblant ønsket om hyppigere møtevirkosomhet mellom etatene, en samlokalisering innad i fengselet av alle involverte etater som jobber direkte med de innsatte. I skrivende stund, så foregår det ved studiets fengsel en kartlegging og planlegging av nettopp mulighetene for utbygging og- eller ombygging av fengselets lokaler for å kunne samle og effektivisere tjenestene som tilbys de innsatte. Ved en samlokalisering av skolen, nav, helse og koordinatører fra kriminalomsorgen som jobber med sysselsetting, vil systemet bli mere sømløst som kriminalomsorgen kaller det. På denne måten vil det tverrfaglige samarbeidet kunne foregå daglig og dermed øke kvaliteten på de tjenester som tilbys de innsatte. Silostrukturen vil på denne måten også være enklere å unngå, da de ulike etatenes arbeid blir mere transparent. I arbeidsdriftsstrategien som var gjeldene i perioden 2015-2018 var målsettingen for kriminalomsorgen at arbeidsdriften skulle jobbe ut etter verdien åpenhet, respekt, profesjonalitet og engasjement, samtidig som de skulle understøtte normalitetsprinsippet (Kriminalomsorgen, 2015). Dette er noe jeg vil komme tilbake til i oppgavens diskusjonsdel.

8 Presentasjon av funn i studien

Jeg vil i dette kapitlet presentere funn fra min studie. Jeg har gjennom analyse av innsamlet data kommet frem til 5 hovedkategorier og for å synliggjøre mine funn, har jeg valgt å presentere kategoriene hver for seg og med mine funn inn under hver kategori. Når jeg i denne presentasjonen av funn skal referere til sitater, velger jeg som et grep for total anonymisering, å benytte meg av bokstavene A, B, C og D fremfor informantenes etat tilknytning. Dette er et grep for å anonymisere informantene, men samtidig gir det meg muligheten til å få frem deres opplevelser og tolkninger av studiens tematikk. I tillegg til å presentere mine funn i hvert underkapittel, vil jeg også gjennomføre en diskusjon til hver av dem. Etter presentasjonen av funn og diskusjon vil jeg gjøre en oppsummering av funn og diskusjon opp mot studiens problemformulering. Oppsummeringen er å finne under kapittel 8.6.

8.1 Informantenes kjennskap til kriminalomsorgens arbeidsdriftsstrategi

Som start på mine intervjuer ønsket jeg å vite om kriminalomsorgens arbeidsdriftsstrategi for 2015-2018 var kjent for informantene og hvordan de eventuelt jobbet for å imøtekomme målene med denne. Informantene fikk før intervjuene startet, utdelt arbeidsdriftsstrategien av meg og vi gikk sammen igjennom delmålene som denne strategien inneholder og forsøkte i fellesskap å se på om vi var gjort kjent med tiltakene som er nevnt under hvert delmål gjennom vårt arbeid i fengselet. Arbeidsdriftsstrategien (2015-2018) inneholder syv delmål. Jeg kan trekke frem delmål som, økt samordning og ressursutnyttelse av de ulike etatenes samlede innsats, videreutvikle og styrke samarbeidet med skolen og utvide samarbeidet med NAV om arbeidsrettet oppfølging. Informant A, C og D mente å kjenne godt til denne strategiens innhold, men informant C mente at der var en misforståelse rundt denne. «Strategien gjelder ikke bare for arbeidsdriften, men for all aktivisering i fengselet og med fokus på de innsatte». Informant B var ærlig rundt sin kjennskap til strategien og valgte å innrømme at hen hadde delvis kjennskap til den. Informant B tolket delmål 1, øke andelen av innsatte i aktivisering slik, «Målet er at vi skal ha en viss prosentandel av fengselets innsatte aktivisert gjennom ulike tiltak. Dette skal foregå både for de innsatte som er godt kvalifiserte og de som er mindre kvalifiserte». Som oppfølgingsspørsmål til dette spurte jeg om strategien hadde en aldersgruppe som var prioritert. Her tolket informant B det dit at det ikke var noen prioritert aldersgruppe, men at det handlet mer om hva den enkelte innsatte selv ønsket, men samtidig ønsker hen at hovedvekten av all aktivisering av innsatte bør være kompetansehevende og da gjerne i form av skole og utdanning. På denne måten sier hen at vi gjennom et samarbeid kan imøtekomme strategiens ønske om å gi soningen meningsfylt innhold og dokumentert kompetanse. Ifølge strategien hadde kriminalomsorgen en målsetting om at andelen aktiviserte innsatte innen 2018 skulle være 90 prosent, i motsetning til de 78 prosentene av innsatte som var aktiviserte i 2014. Et funn her er at arbeidsdriftsstrategiens klare målsetting om økt aktivisering av de innsatte er uklar, eller at fokuset på aktiviseringsantallet ikke er et gjennomgående tema under samarbeidsmøtene mellom etatene. Ved å sikte for høyt, kan målet om de

90 prosentene med aktivisering gå utover kvaliteten og dermed kun være et positivt tall å vise til.

8.1.1 Diskusjon

Arbeidsdriftsstrategien bygger på virksomhetsstrategien som ble utviklet i 2014 og var gjeldene for tidsrommet 2014-2018. Informantene har ulik kjennskap til kriminalomsorgens arbeidsdriftsstrategi som inneholdt syv delmål som man ønsket å innfri i perioden 2015-2018. Funn viser at det som informantene har spesielt god kjennskap til med strategien, er oppgaver som går direkte på deres etaters daglige arbeidsoppgaver i fengselet. Dette kan bety at etatene bare, eller i betydelig grad fokuserer på egne arbeidsoppgaver, fremfor å se på helheten i strategien. Det institusjonelle perspektivet antyder at strategi er et symbolsk spørsmål. Framstår organisasjonen som vellykket utad? Oppfyller den ytre forventninger om praksis? I strategiens forord formidlet daværende direktør for Kriminalomsorgsdirektoratet Marianne Vollan sitt ønske med strategien slik:

«Det er mitt store ønske at vi gjennom aktiv bruk og formidling av strategien kan ivareta og bygge videre på engasjementet, motivasjonen og entusiasmen som ligger til grunn for utarbeidelsen av innholdet».

Kriminalomsorgen ønsker gjennom å offentliggjøre sine strategier å vise samfunnet hvordan straff gjennomføres i norske fengsler, eller deres syn på hvordan straff bør gjennomføres. Ifølge Hatch (2011) så begynner arbeidet med å utvikle en strategi med en analyse av omgivelsene (ekstern tilstandsvurdering). I analysen av omgivelsene har kriminalomsorgen sett på utviklingen i samfunnet, forskning, teknologi og innovasjon. Kriminalomsorgen kaller denne analysen av omgivelsene for omverdensanalyse. Strategien vil bli revidert i takt med utviklingen og rammebetingelsene våre, og med utviklingen i samfunnet for øvrig. Ambisjonene står imidlertid fast (Kriminalomsorgen, 2014). Vollan ønsket en aktiv bruk og formidling av strategien, men funn i min studie viser at flere av de involverte etatene som også inngår i strategiens fremtidsplaner ikke har inngående kjennskap til strategien som helhet. På denne måten kan det være utfordrende for etableringen av gode rutiner for å innfri de strategiske fokusområder som strategien fremmer. Om temaer som respekt, heter det i strategien at vi er åpne for nye ideer og andres meninger. Et viktig element her er at alle involverte i strategien er gjort kjent med hverandre etaters målsetting, kompetanse og begrensninger i perioden strategien skal gjelde for. En bevisstgjøring av strategiens mål og sikre at alle involverte er gjort kjent med innholdet er en implementering som er tid og ressurskrevende.

8.2 Tolkning av arbeidsdriftsstrategiens målsetting

Arbeidsdriftsstrategien for 2015-2018 inneholder syv delmål og en rekke tiltak som skal bidra til at delmålene kan oppnås. Alle delmålene vil om de lykkes, etter min tolkning bidra til økt kompetanse for de innsatte. I studiens intervjuguide var det et spørsmål som tok for seg spørsmål om hvordan informanten jobber for å nå kriminalomsorgens mål med opplæring av innsatte i denne studiens fengsel, dette spørsmålet var tilpasset hver informant, med tanke på deres etats rolle rundt aktivisering og sysselsetting av de innsatte. Av hensyn til anonymisering og sporbarhet vil jeg ikke gjengi direkte sitater fra informantenes svar på dette spørsmålet. Funn fra denne studien, viser at de involverte etatenes informanter har en felles forståelse og tolker målsettingen for strategien med at den legger vekt på økt samarbeid mellom etatene som er representert i fengselet.

Delmål 2 i arbeidsdriftsstrategien sier at det er en målsetting å ha et forpliktende samarbeid med andre samfunnsaktører om en god progresjon og tilbakeføring av domfelte til samfunnet (Kriminalomsorgen 2015, s. 2). Funn fra min studie viser at de involverte etater ser på samarbeid som en kontinuerlig målsetting og at dette vil øke kvaliteten på oppfølgingen av domfelte under og etter soning. Krav til kvalitet i soningsforløpet er også noe informantene har et felles fokus på. Når det gjelder aktivitetsplikten blant de innsatte, gir informantene uttrykk for at dette bør foregå som lystbetont aktivisering og ikke som tvang. Flere av informantene sier at innsatte som deltar i utdanning under soning, virker å fungere bedre når de er på skolen enn når de er på sine soningsavdelinger i fengselet. Motivasjon for å delta i de ulike aktivitetene som tilbys i fengselet er ifølge informantene viktig for at de innsatte skal lykkes og gi soningsforløpet mening. Videre funn viser at enkelte etater er mer avhengig av et strukturert samarbeid med andre etater, for å kartlegge de innsattes rettigheter og behov. Men det presiseres at et strukturert samarbeid mellom alle etatene som er med i denne studien, vil effektivisere kartleggingen av de innsatte og på den måten unngå at enkelte innsatte sitter innelåst på cellen på grunn lang behandlingstid, grunnet ressurs utfordringer blant etatene. Effektive inntakssamtaler med nyinnsatte er en innarbeidet rutine i fengselet og det blir allerede i denne samtalen redegjort for den innsatte hvilket sysselsettingstilbud fengselet tilbyr. Ut ifra denne inntakssamtalen blir det også utarbeidet en soningsplan for de innsatte. Soningsplanen gir de innsatte forutsigbarhet i deres soningsforløp.

8.2.1 Diskusjon

Det er et mål ifølge strategien at alle innsatte skal tilbys daglig aktivitet. Strategien sier også at et av målene er at der skal være et forpliktende samarbeid mellom kriminalomsorgen og andre samfunnsaktører om en god progresjon og tilbakeføring av domfelte til samfunnet. Dersom de ulike etatene jobber mot et felles mål, men med ulike arbeidsoppgaver, kan dette føre til en avhengighet til hverandre for å kunne nå den felles målsettingen. På denne måten vil alle involverte se på samarbeidet som en nødvendig faktor for å kunne lykkes. Gjensidig respekt og opplevelsen av at samarbeidet lønner seg gjennom felles måloppnåelse, er grunnleggende for et vellykket samarbeid mellom etatene (Knudsen, 2004). For at tilbudet som de innsatte tilbys skal være fruktbart for den innsatte det gjelder, er det opp til hver etat å vurdere hva som er best for den det gjelder. I etterkant av en slik vurdering er det viktig at beslutningen om hvilket tilbud den innsatte skal tilbys, blir vedtatt i fellesskap. På den måten vil hver enkelt etat få et eierskap til beslutningen, noe som igjen fører til økt motivasjon og engasjement. Dersom beslutninger tas uten å involvere alle etatene, kan det oppleves som tillitsbrudd. Tillit tar tid å bygge opp, og hvis et tillitsforhold ikke er til stede, kan samarbeidet oppleves kostbart, ineffektivt og kjedelig (Knudsen, 2004). Som nevnt over, så blir alle nyinnsatte innkalt til en inntakssamtale, som gjennomføres av kriminalomsorgen og rådgiver. For at disse etatene skal kunne foreta en kartlegging av de innsatte, må det innhentes et samtykke fra de innsatte. Dette samtykke gir etatene muligheten til å samle dokumentasjon på den innsatte, som vitnemål, arbeidsattester og ellers papirer som kan være med å kartlegge behovene og med det starte arbeidet med en soningsplan tilpasset hver enkelt innsatt. Flere av informantene sier at innhenting av dokumentasjon ofte føles som rent detektivarbeid.

8.3 Tanker og forventninger til et tverretatlig samarbeid

De involverte informantene i denne studien har alle jobbet minimum 4 år ved det aktuelle fengselet, noe som betyr at de har god kjennskap til reglene og rutinene for de ansatte og innsatte i fengselet. På spørsmål om hvordan de opplever samarbeidet mellom etatene, er deres opplevelse ulik. Informant C synes samarbeidet med noen av etatene fungerer bedre enn andre. Samtidig nevner informanten at det kan skyldes reglene rundt personvern og at det derfor er begrensninger for hvor mye enkelte etater kan dele av informasjon om de innsatte. Informant A mener samarbeidet i det aktuelle fengselet fungerer bra, sammenlignet med andre fengsel i Norge. Informanten har grunnlag for å si dette, da hen tidligere har jobbet i andre fengsel med samme sikkerhetsnivå som denne studiens fengsel, men presiserer at samarbeidet i dette fengselet også kan bli enda bedre, men uten å komme med konkrete forbedringsforslag. Men etter å ha tenkt seg om sier informanten:

«Dersom vi gjennom våre tverrfaglige møter deler mer på den informasjonen hver enkelt innehar om de innsatte, kan vi i fellesskap være med å styre de innsatte til å ta en utdanning eller opparbeide seg en kompetanse som passer til deres merkede rulleblad. Dette vil være med å øke de innsattes sjanser etter at de er ferdig sonet».

Den ønskede framtidssituasjonen for kriminalomsorgen sier gjennom virksomhetsstrategien for 2021-2026 at deres kultur fremmer nytenkning og samarbeid, og at de er en virksomhet basert på kunnskap og kompetanse og at deres beslutninger blir tatt på bakgrunn av erfaringer, analyser og relevant forskning. Samtidig sier denne virksomhetsstrategien at det er kriminalomsorgen som kartlegger behov, risiko og ressurser. Funn fra mine informanter sier at det er et forholdsvis godt samarbeid mellom etatene, og en informant påstår samtidig at det aktuelle fengselet har et samarbeid som fungerer bedre enn de fleste andre fengsel i Norge. Dersom jeg ser på mine funn opp mot virksomhetsstrategien, så tyder det på at kriminalomsorgen fremdeles ønsker et fokus på samarbeid, men at det er de som skal stå for kartleggingen av behov og ressurser (Virksomhetsstrategien, 2021-2026, s. 19).

8.3.1 Diskusjon

Kriminalomsorgen sier gjennom virksomhetsstrategien som er gjeldene for perioden 2021-2026 at det er de som skal stå for kartleggingen av behov og ressurser. For at de skal kunne vite om behovene må de kommunisere tett med de andre etatene som er representerte i fengselet. Gjennom å involvere og lytte til andre, er det interessant å se på hva som skjer med de involverte og om der skjer endringer underveis i prosessen. Wenger (2004) tar for seg praksisfellesskapet og de identitets endringer som skjer med de involverte. Da jeg opprettet kontakt med mulige informanter til mitt studies intervju, ville de ifølge Wenger føle seg utvalgt og dermed oppleve en tilhørighet i et fellesskap med et felles mål. Dette kan videre styrke de involvertes engasjement for prosjektets tema og gi opplevelsen av økt status innad i organisasjonen (Wenger, 2004, s. 92-93).

«En kjerne i læreres arbeid kan anses som en didaktisk prosess som omhandler fortløpende didaktiske erfaringer, analyse, refleksjon og samarbeidende utvikling» (Hiim, 2010, s. 177).

Denne kunnskapen og erfaringene kan være til god hjelp når et tettere og strukturert samarbeid skal etableres og forhåpentligvis føre til varige endringer som styrker tilbudet til de innsatte. Men sett i rammefaktorene og konteksten dette samarbeidet skal styrkes,

så er det mange etiske perspektiver som må tas hensyn til. Mine erfaringer fra samarbeidet i fengselet er at vi ikke snakker om de innsatte i utbredt grad. De gangene flere av de involverte etatene er samlet, er gjerne i lunsjen, men på grunn av etiske grunner, som taushetsplikt blir ikke de innsatte en del av samtaleemnet. Ifølge Lipsky (1980) er lærere, fengselsbetjenter og saksbehandlere, bakkebyråkrater. Vi er nederst i det offentlige byråkratiet og med den direkte kontakten til de innsatte. Videre sier Lipsky at felles for bakkebyråkratene er at de utøver skjønn ovenfor sine klienter. De innsattes problemer er ofte komplekse, og det finnes ikke entydige løsninger for å hjelpe dem. I disse situasjonene benyttes profesjonelt skjønn. Dette innebærer at man gjennom utdanning har opparbeidet seg kunnskap, som man videre bruker til å definere et problem, tar beslutninger og handler etter (Djupvik og Eikås, 2002). Men for at man i et fellesskap skal tørre å komme med ytringer, må det foreligge en gjensidig respekt og en trygg relasjon i bunnen. Informantene sier alle at de ønsker flere treffpunkter for de samarbeidene etatene og hyppigere møter. Samlokalisering er nøkkelord i prosessen for å etterkomme målsettingen om et tettere og strukturert samarbeid mellom etatene. Ved en samlokalisering vil etatene møtes daglig og terskelen for å ta kontakt på tvers av etatene blir lavere. Ved fengselet som denne studien finner sted er prosessen med å finne løsninger på en eventuell samlokalisering av etatene allerede startet.

8.4 Ønske om forbedring

Ettersom jeg nå hadde fått svar på informantenes opplevelse og forventninger omkring samarbeidet med de andre etatene i fengselet, ønsket jeg å få innsikt i deres tanker rundt en eventuell forbedring av samarbeidet. Ut ifra funnene på spørsmålet om informantenes opplevelse og forventninger av samarbeidet med de andre etatene, var det nå naturlig å undersøke deres tanker rundt et forbedret samarbeid. Og i neste omgang hvordan dette eventuelt kunne la seg forbedre. Dette var oppsiktsvekkende nok det spørsmålet som genererte de lengste svarene i intervju runden. Til tross for at informantene hadde en opplevelse av et fungerende samarbeid, hadde de også flere ideer til hvordan dette kunne bli enda bedre. Informant A virket litt frustrert og mente at et samarbeid omkring oppfølgingen av de innsatte er utfordrende. Denne informanten uttalte følgende:

«I dette fengselet er det utfordrende å få fast fremdrift med oppfølgingen av de innsatte, da de stadig blir flyttet rundt på andre avdelinger i fengselet og bytter sysselsettingsplasser, blir overført til andre fengsler og andre uforutsigbare hendelser. Dette må vi forsøke å få innarbeidet bedre rutiner for».

Informant C er tydelig på at taushetsplikten etatene har overfor hverandre er med på å komplisere et strukturert og fremtidsrettet samarbeid. Videre sier informanten at kriminalomsorgens dokumentasjonssystem KOMPIS er et fint system for informasjonsutveksling. Men dette dokumentasjonssystemet er ifølge strategien for arbeidsdrift (2015-2018) kun tilgjengelig for fengselets arbeidsdrift, kontaktbetjenter, sosialkonsulenter, tilbakeføringskoordinator og fengselsledelsen. Dette er ifølge informanten et levende dokument som inneholder jevnlig uttalelser om den enkelte innsatte, om hvordan de blant annet fungerer under soning. Tydelig frustrert over manglende tilgang til dokumentasjonssystemet uttaler informant C følgende:

«Vi vet ut fra observasjoner at flere av de innsatte fungerer bedre på skolen og i andre sysselsettingsaktiviteter enn de gjør på avdelingene de soner. Det blir

derfor fort at uttalelsene som dokumenteres blir av negativ karakter for den innsatte. Jeg ønsker at hele historikken fra de innsattes soningsforløp blir samlet på et sted, da juristene skal behandle eventuelt løslatelse ved 2/3 soningstid, er hele historikken viktig for å danne seg et bilde av hvor den innsatte er i en forbedring og- eller endringsprosess. Dersom andre etater ønsker å legge inn uttalelser om de innsatte, må det slik rutine er nå, legges inn av representanter fra kriminalomsorgen og viktige poeng kan forsvinne eller uheldig omskrevet».

Samlokalisering blir hyppig gjentatt i intervjuene. I det aktuelle fengselet er ikke de samarbeidene etatene samlet slik det er nå. De er lokalisert rundt omkring i fengselet. De ulike byggene etatene er fordelt på, henger ikke fysisk sammen. Dette kan ifølge informantene gjøre samarbeidet mindre effektivt og det har oppstått en uønsket silostruktur. En av informantene mente at etatene «sitter litt på hver sin tue, uten helt å vite hvordan de skal involvere de andre etatene». Funn viser at ønsket om en samlokalisering av etatene som jobber direkte med de innsatte er etterlengtet. Ved en samlokalisering unngår man silostruktur og etatenes tjenester vil bli mere tilgjengelig for de innsatte. Delmål 2 i strategien for arbeidsdriften er **økt samordning og ressursutnyttelse av de ulike etatenes samlede innsats**. Noen av tiltakene i strategien for å oppnå dette ønsket om økt samordning er:

- Det skal tilrettelegges for møtearenaer mellom arbeidsdriften og samarbeidene etater i fengsel.
- Samlokalisering av arbeidsdrift, skole og NAV skal planlegges ved bygningsmessige utbedringer.

Disse tiltakene ble utarbeidet av kriminalomsorgen og skulle etterfølges i perioden 2015-2018.

8.4.1 Diskusjon

Det første tiltaket som er beskrevet over, blir etterfulgt i denne studiens fengsel. Det gjennomføres jevnlig møter mellom etatene, men vi som lærere deltar uheldigvis ikke. En følge av at vi som lærere og bakkebyråkrater ikke er deltakere på disse samarbeidsmøtene, er at vi som jobber i direkte kontakt med de innsatte ikke får delt våre opplevelser og observasjoner av de innsatte. Viktige detaljer omkring de innsattes adferd kan som en følge av dette ikke nå frem til de riktige beslutningstakerne og de nødvendige tiltak uteblir. Som beskrevet tidligere, så benytter kriminalomsorgen seg av dokumentasjonssystemet KOMPIS som en digital plattform for loggføring av blant annet de innsattes adferd og forbedringsprosess. En av informantene ser tydelige svakheter i dette dokumentasjonssystemet, da det har begrenset brukertilgjengelighet. Ingen andre etater enn kriminalomsorgen har myndighet til å oppdatere og legge inn fortløpende dokumentasjon og uttalelser om de innsatte og andre etaters uttalelser som skal legges inn i systemet blir derfor utført av kriminalomsorgen. Dette har informant C beskrevet som uheldig, da flere av de innsatte fungerer bedre under sysselsetting enn de gjør ved soningsavdelingene. Kriminalomsorgens personell er de eneste som er til stede ved soningsavdelingene og er derfor også de som observerer de innsattes negative adferd. Som en følge av dette, blir negativ adferd mere fremtredende i dokumentasjonen som blir registrert i dokumentasjonssystemet KOMPIS. Når det gjelder tiltak nummer to, så er dette tydelig et manglende, eller ikke innfridd tiltak. Dette kan jeg si på grunnlag av innsamlet data fra mine informanter og fra mine egne observasjoner som lærer i fengselet siden høsten 2017. Organisering av helhetlige tjenestetilbud handler både om struktur og prosess (Axelsson & Axelsson, 2006). En oppsummering fra en

litteraturstudie om hvordan samarbeidet mellom ulike organisasjoner i helse- og sosialsektoren kan struktureres viser at dette samarbeidet bør inneholde blant annet kategoriene informasjonsutveksling, koordinatorfunksjoner, felles møteplasser, tverrfaglige team og samlokalisering (Andersson et al., 2011). Dersom en samlokalisering av de samarbeidende etatene vil bli en realitet i det aktuelle fengselet, er mulighetene for hyppigere informasjonsutveksling, felles møteplasser og et transparent samarbeid oppnåelig.

8.5 Innflytelse

På spørsmål om informantenes tanker omkring deres innflytelse på samarbeidet med de andre etatene var deres opplevelser varierende. Jeg fant innflytelses kategoriene, stor innflytelse, mye innflytelse og middels grad av innflytelse. En av informantene føler at hen har lik innflytelse på samarbeidet som de andre etatene, både på individ og systemnivå. Denne informanten føler seg godt involvert i samarbeidet rundt de innsatte, men føler samtidig på at det ikke alltid er like enkelt å nå igjennom med nye ideer. Det at en informant føler en stor innflytelse på samarbeidet kan ha noe å gjøre med personens posisjon- og eller opplevelsen av posisjon i relasjonen mellom de andre etatene. Norvoll (2012) sier at selve muligheten til at den ene parten kan få gjennomført viljen sin er som oftest tilstrekkelig til at den eller de andre partene innordner seg de retningslinjer som makthaveren legger opp til. En annen informant som også følte på en stor innflytelse på samarbeidet, uttrykte følgende: «På spørsmålet om jeg har innflytelse på samarbeidet, så har jeg det, og denne innflytelsen vil jeg bruke til å bygge videre på det samarbeidet som allerede er. Jeg ønsker å satse på kompetansehevende tiltak for de innsatte og dette skal vi jobbe for sammen, som en helhetlig gruppe». Dette er et flott utgangspunkt for et samarbeid, dette viser at informanten ønsker at alle involverte skal ha medbestemmelsesrett, noe som er en god demokratisk tankegang.

8.5.1 Diskusjon

Innflytelse kan oppleves forskjellig, selv med samme arbeidsoppgaver og samme posisjon i en organisasjon, funn fra min studie, viser nettopp dette. Alle informantene er bakkebyråkrater, det vil si at de alle jobber tett på de innsatte som i dette tilfelle er brukere av våre tjenester. Dette betyr igjen at dersom samarbeidet skal fungere som noe fruktbart, må alle involverte etater inneha samme målsetting med samarbeidet. Strategier for å nå målene må innbefatte arbeidsoppgaver til alle og ingen oppgaver bør vurderes som viktigere enn andre. Maktforholdet i samarbeidet kan oppleves komplisert, da flere av etatene er importerte inn i fengselet, noe som kan oppleves som de er der på kriminalomsorgens premisser.

8.6 Oppsummering

Gjennom kapittel 8 har jeg presentert ulike funn i min studie. Alle de nevnte kategoriene er bygd på informantenes opplevelse og tolkninger av samarbeidet mellom etatene som er representerte i fengselet. Representanter fra helse og psykolog tjenestene i fengselet ble også forespurt om å delta i denne studien, men grunnet pandemien og strenge restriksjoner er ikke disse etatene representerte. Funnet i denne studien viser at alle de representerte etatene synes samarbeidet med de andre etatene fungerer godt og- eller

veldig godt. Men felles for dem alle er ifølge innsamlet data for denne studien at de ikke er fullkomment fornøyd. De mener samarbeidet kan og bør bli enda mere strukturert og på den måten øke kvaliteten og tilbudene som tilbys de innsatte i fengselet. Gjennom felles strategier ønsker kriminalomsorgen at eksisterende samarbeid forbedres og på den måten videreutvikle kriminalomsorgen til en fremtidsrettet etat, som er klare til å møte og tilpasse seg de stadige forandringene i samfunnet. Dette er en av målsettingene til kriminalomsorgens virksomhetsstrategi som gjelder for perioden 2021-2026.

9 Samarbeid gir resultater

Jeg vil i dette kapitlet vise til ulike typer samarbeid som er aktuelt i studiens fengsel. Som nevnt tidligere i oppgaven, så er det en pågående godkjenningsprosess i fengslet. Denne prosessen innbefatter etater som kriminalomsorgen og skole, men også en ekstern samarbeidspartner. Kriminalomsorgens mekaniske verksted, ønsker i samarbeid med skolen og opplæringskontoret i fylket å søke godkjenning som lærebedrift i fagene Platearbeiderfaget, Sveisefaget og Industrimekanikerfaget. Våren 2021 startet skolen og kriminalomsorgen en kompetansekartlegging, på grunnlag av de krav som skal oppfylles for å kunne oppnå og bli en godkjent lærebedrift for fagene jeg har nevnt over. Det å kunne tilby kvalifiserte innsatte lærlingekontrakt under soning, er et grep i å tilnærme oss normalitetsprinsippet og et utviklende soningsforløp for den innsatte. Denne godkjenningen er også et grep i å tvinge frem et samarbeid mellom etatene i fengslet, men også med eksterne samarbeidspartnere på utsiden av murene. Initiativet til å undersøke fengslets muligheter, kom etter at jeg hadde en godt kvalifisert kandidat som 21 juni i år har fullført og bestått Vg2 Industriteknologi i fengslet. Et slikt tilbud egner seg best for innsatte som har lengre soningstid. Kandidaten og snart vår første lærling i platearbeiderfaget, har gjennomført Vg2 Industriteknologi skoleåret 21/22. Når hen før sommerferien starter skal signere sin toårige lærekontrakt vil hen om alt går etter planen gå opp til fagprøve sommeren 2024. Dette vil absolutt være kompetanse som kan gi hen store muligheter for fast jobb etter endt soning. Nav vil også bli en viktig samarbeidsetat i denne prosessen.

9.1 Samarbeid på tvers av etater

Ifølge Axelsson og Axelsson (2006) handler utviklingen av et helhetlig tilbud til de innsatte om struktur og prosess. Samarbeidsprosesser kan organiseres i linjer, slik at hver etat eller virksomhet bare tar ansvar for deres fagområde for så å sende den innsatte videre til neste etat. I dette prosjektets fengsel ønsker alle aktuelle etater i fellesskap å organisere samarbeidet slik at de innsatte får et helhetlig og samordnet tilbud (Reeves et al., 2010) gjengitt av (Bjørkquist & Hansen, 2017). Som jeg har beskrevet i kapittel 9, så er en slik samarbeidsprosess i gang ved studiens fengsel. Denne prosessen vil inkludere alle de samarbeidene etatene som jobber tett på de innsatte. Arbeidsoppgavene til de ulike etatene vil ikke kunne skje på samme tid, enkelte etater vil ha en større rolle desto lengre ut i soningsløpet den innsatte er. Informasjonsutveksling og ønsket om samlokalisering av de samarbeidene etatene er ifølge mine informanter et behov som må dekkes. Tverrfaglige samarbeid er vanskelig å etablere om etatene ikke er geografisk tilknyttet. Denne utfordringen er blitt løftet opp i systemnivå ved studiens fengsel. Ønsket og behovet for samlokalisering er nå oppe til behandling hos fengselsledelsen og Kriminaldirektoratet. Om dette blir en realitet, er det en seier ikke bare for etatene, men også for de innsatte. Effektivisering er et nøkkelord i denne sammenheng.

9.2 Relevans i utdanningen

Skole er under stadig utvikling for å møte de stadige endringene i samfunnet og næringsliv som er under stadig teknologisk utvikling. «Digital kompetanse er et område som berøres av stor utvikling, og som stadig må fornyes» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Men hvordan er det da med skolen i fengselet, som også skal tilby sine elever en moderne og oppdatert skole, som skal innfri de ulike læreplanmål og tilfredsstille de krav som næringslivet etterspør. Det er en selvfølge at elevene som ønsker å benytte seg av skoletilbudet, opplever relevans og at skolen henger med på utviklingen, uavhengig om de er elever i skolen utenfor murene og- eller innenfor. Skolen utenfor kan enklere være med på disse forandringene som kreves for å imøtekomme de ulike krav og forventninger som stilles for å drive en moderne skole i motsetning til skolen i fengselet som samtidig må imøtekomme de krav som stilles i et fengsel med høy grad av sikkerhet, i form av rutiner, regler og sikkerhetshensyn. Dette innebærer begrenset bruk av digitale hjelpemidler og digitale maskiner som krever tilgang til internett for ulike programoppdateringer. Disse digitale utfordringene forsøker vi lærere i samarbeid med fengselets IKT avdeling å løse, men grunnet sikkerhet er dette en prosess som tar tid og vi klarer med dette ikke å tilby våre elever en skolehverdag som er lik den utenfor. Det er ikke bare i fengselet vi ikke klarer å etterstrebe det den nye læreplanen tilsier at elevene skal ha innføring i, med innføring mener jeg teoretisk forankring og praktisk øving. En bekjent av meg underviser ved en yrkesfaglig distriktskole i Nordland og han har ytret sin frustrasjon over skolens prioriteringer i en skole med presset økonomi. Han underviser i programfagene som gjelder for Vg1Teknikk og industriellproduksjon og Vg2 Industriteknologi ved skolen, der skal elevene ifølge læreplan og kompetansemålene for faget konstruksjon- og styringsteknikk «anvende grunnleggende programmering av styringssystemer innenfor robotisering, automatisering og CNC», dette mener han er et problem å tilfredsstille da skolen verken har robot- og eller CNC maskiner av noe slag. Etter flere møter med rektor der han har forespurt midler til større innkjøp, er rektors løsningen å se videoer liggende på youtube av CNC og robotisering. På den måten mener rektor at læreplanmålet er innfridd.

At det å drive skole er kompleks, hersker det vel ingen tvil om, da det er mange ulike faktorer som skal spille på lag for at dette skal fungere. Økonomi er alltid noe som er med på å sette begrensninger for de utviklingsmål skolene har satt seg. Som et eksempel på dette kan jeg nevne at det ved min avdeling på hovedskolen, ble vurdert det til at vi før skoleåret 20/21 trengte å gjøre innkjøp på til sammen ca. 1 million kroner for å imøtekomme den nye læreplan, vi fikk innvilget 160 tusen kroner. Dette betyr at man som avdeling og skole må gjøre valg og det betyr videre at vi som er lærere ved avdelingen må tenke kreativt for å gi våre elever den undervisningen de har krav på og som næringslivet ser for seg. Samarbeidet mellom skole og næringsliv er uvurderlig i tider da økonomi setter begrensninger for innkjøp og fornyelse av maskiner og utstyr ved yrkesfag i den videregående skolen. For skolene som har en nær geografisk beliggenhet til et rikt og moderne næringsliv er mulighetene for sponing et alternativ, men for distriktskolene kan dette være vanskeligere å benytte seg av. Som byskole, plassert i umiddelbar nærhet til flere teknologiske bedrifter, kan vi utplassere våre elever, som et ledd i å gi dem kunnskap og erfaring i bruk av nyeste teknologi. Skolen i fengselet har de sammen utfordringene, i tillegg er det også mangel på tilgjengelig areal. Vi har løst dette på en måte som fungerer, ved at skolen har maskiner plassert i fengselets mekaniske verksted som driftes av fengselsbetjenter. Alle maskinene i verkstedet disponeres av innsatte som er på sysselsetting og skolen i fengslet. På denne måten kan også mine elever utføre praktiske arbeidsoppgaver som har høy relevans til faget.

10 Avslutning

Jeg har nå lagt bak meg to år som masterstudent ved NTNU. I løpet av denne tiden har jeg fått muligheten til å forske på egen arbeidsplass og på den måten fått ny inngående kunnskap, både om skoledrift i et fengsel og kriminalomsorgen som organisasjon. Ved å benytte meg av jeg-formen i min forskningstekst er det tydeligere for leserne å forholde seg til mitt ståsted i forskningen, spesielt med tanke på at jeg har forsket ved egen arbeidsplass (Postholm, 2010). Jeg og mine informanter har sammen sett på muligheter i samarbeidet mellom etatene, med fokus på hvordan vi kan strukturere samarbeidet slik at vi beveger oss fremover. Hatch teorier rundt organisasjoners utvikling og implementering av nye strategier er fremtredende i min studie. Selv om vi har vårt virke i et høysikkerhetsfengsel, har vi muligheter og vi ønsker derfor i fellesskap å kartlegge vår handlingsfrihet i forhold til de regler og rutiner som gjelder for prosjektutvikling i et fengsel. Fengslet denne studien er gjort ved er presenterer ikke norske fengsel som en helhet, da alle fengsler er unike. Statsforvaltaren i Vestland har det nasjonale faglige ansvaret for opplæring i kriminalomsorgen. Statsforvaltaren i Vestland er Kriminaldirektoratets hovedsamarbeidspartner i opplæringssektoren (Oppikrim, u.å.). Videreutvikling og stimulans til samarbeid innen opplæringssektoren er også Statsforvaltaren i Vestland sitt ansvar, og de sier videre at de er aktive i arbeidet med å utvikle etatssamarbeidet, her inngår etater som blant annet NAV og helse. Dette samarbeidet er også hovedtema for mitt prosjekt og oppleves på grunnlag av Statsforvaltaren i Vestland sitt fokus, som svært relevant. Problemstillingen for denne studien har jeg besvart gjennom å vise til hva studiens tematikk og aktualitet har ført frem til. Kriminalomsorgen og skolen har gjennom et strukturert samarbeid startet prosessen med å bli godkjent som lærebedrift for våre innsatte som er kvalifisert gjennom skolen i fengslet. I forhold til studiens forskerspørsmål: *Hvordan kan et styrket samarbeid mellom kriminalomsorgen og skolen øke forståelsen av kunnskapsutvikling, og utforming av en utdanning som skaper mening for de innsatte som går yrkesfag?* Vi kan tilby våre elever som soner lengre dommer et fullstendig utdanningsløp. Dette innebærer to år skole og to år i lære og til slutt et fagbrev som enten Platearbeider, Sveiser eller Industrimekaniker under soning. En slik utdanning og kompetanse kan være med å endre fremtiden til disse innsatte radikalt. Dette samarbeidet mellom skolen, kriminalomsorgen, Nav og helse er en bidragsyter til normalitetsprinsippet og utdanning som skaper mening for de innsatte som går yrkesfag. Mitt prosjekt har på grunnlag av prosessen og målsettingen fått navnet: Fra innsatt til fagarbeider.

11 Referanser

- Andersson, J., Ahlgren, B., Axelsson, S. B., Eriksson, A & Axelsson, R. (2011). Organizational approaches to collaboration in vocational rehabilitation – an international literature review. *International journal of integrated care*, 11(4), 1-10.
- Becker, H. S. (1973). *Outsiders*. New York.
- Bergkastet, I., Dahl, L., & Hansen, K. A. (2011). *Elevenes læringsmiljø –lærerens muligheter*. Universitetsforlaget.
- Bore, B. (2012). Er dette et fengsel? *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/er-dette-et-fengsel/63175029> 04.02.2022.
- Christoffersen, L., Johannessen, A. & Tufte, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag AS.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag AS.
- Djupvik, A. R. & Eikås, M. (2002). *Organisert velferd. Organisasjonskunnskap for sosionom-, barnevern- og vernepleierstudiet*. Samlaget.
- Fafo. (2016, juni 10). fafo.no. Hentet november. 1, 2021 fra <https://www.fafo.no>: <https://bit.ly/3k8CGgG>
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2019) *Handbok i kvalitativ analys (2. utøk. oppl. utg.)* Liber.
- FN-sambandet. (2021). *FNs bærekrafts mål*. Hentet 10. April 2022 fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Foucault, M. (1999). *Overvåkning og straff*. Gyldendal.
- Goffman, E. (1991). *Asylums: Essays on the Social Situations of Mental Patients and Other Inmates*. Penguin.
- Hagerup, I, O, L. (2020). Seks gode råd til hvordan takle pandemien. Hentet 11. Februar fra <https://www.uib.no/pandemi/140658/seks-gode-r%C3%A5d-til-hvordan-takle-pandemien>.
- Hatch, M. J. (2011). *Organisasjonsteori. Moderne, symbolske og postmoderne perspektiver*. Abstrakt forlag.
- Hiim, H. (2010). *Pedagogisk aksjonsforskning. Tilnærminger, eksempler og kunnskapsfilosofisk grunnlag*. Gyldendal.
- Hjellnes, S. (2006). Totale trekk ved fengsel og fengsling. I E. Larsen, (Red). *Fengselet som endringsarena: bok for fengselsbetjenter (s. 118-147)*. Kriminalomsorgens utdanningscenter.

- Jacobsen, M. B. & Postholm, D. I. (2016). Læreren med forskerblikk. Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter. Cappelen Damm Akademisk.
- Jacobsen, N.B. (2018). Fengsel og frihet: Gjengangeres soningserfaringer. I J.F. Rye & I.R. Lundeberg (red), Fengslende sosiologi. Makt, straff og identitet i Trondheims fengsler (Kap. 3, s. 57-75). Cappelen Damm Akademisk. DOI: <https://doi.org/10.23865/noasp.41.ch3>
- Johansen, N. B. (2020). Hva er kriminalitet. Universitetsforlaget.
- Joseph, N. & Alex, N. (1972). The uniform: A sociological perspective. American journal of sociology, 77(4), 719-730.
- Karlsen, G. E. (2006). Utdanning, styring og marked (2. utg., Vol. andre årgang). Universitetsforlaget.
- Karlsen, J. A.H. (2015) Risikomodeller av finansielle råvareinvesteringer: Testing og sammenligning av metoder for å kalkulere Value-at-Risk: Vurdering av metoder basert på backtesting teknikker. Masteroppgave HIST, Handelshøyskolen i Trondheim.
- Kolind, T., Frank, V. & Dahl, H. (2010). Drug treatment or alleviating the negativ consequences of imprisonment? A critical view of prison-based drug treatment in Denmark. International Journal of Drug Policy, 21 (1), s. 43-48.
- Kriminalomsorgen (2014). Virksomhetsstrategi 2014-2018. Kriminalomsorgsdirektoratet.
- Kriminalomsorgen (2021). Virksomhetsstrategi for kriminalomsorgen 2021-2026). Kriminalomsorgsdirektoratet.
- Kvale, S. & Nielsen, K. (2014). Mesterlære. Læring som sosial praksis. Gyldendal Akademisk.
- Langelid, T. & Manger, T. (Red.). (2005). Læring bak murene, Fængselsundervisningen i Norge. Fagbokforlaget.
- Langelid, T. (2015). Bot og betring? Fængselsundervisninga si historie i Noreg. Cappelen Damm Akademisk.
- Lipsky, M. (1980). Street-level bureaucracy. Dilemmas and the individual in public services. Russell Sage Foundation.
- Lovdata. (2021). <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1986-03-21-747?q=lydsignal>
- Lovdata. (2022). Opplæringslova (2009). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=oppl%C3%A6ringsloven#KAPITTEL_1
- Manger, T., Eikeland, O. J. & Asbjørnsen, A. (2016). Norske innsette: Utdanningsmotivasjon og hinder for utdanning i fengsel (Rapport nr 1/16). Fylkesmannen i Hordaland.
- Mjåland, K. & Ugelvik, T. (2021). Straff, risiko og omdømme – en sammenliknende analyse av kriminalomsorgens strategidokumenter. Nytt Norsk Tidsskrift, 38(3), 219-232. Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2021-03-05>

Neumann, C. B. & Pettersen, K. S. (2013). Tilbakeføringsgarantien i praksis. Evaluering av prosjektet TAFU- Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning (AFI-rapport 11/2013). Arbeidsforskningsinstituttet.

Nilssen, V. L. (2012). Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren. Universitetsforlaget.

Norvoll, R. (2012). Makt og avmakt. I. E. Brodtkorb & M. Rugkåsa (red). Mellom mennesker og samfunn. Sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjonene. 2.utg. Gyldendal Akademisk.

Postholm, M. B. (2010). Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier. Universitetsforlaget.

Rappana Olsen, B. C., Farstad, G. R. & Skotte, P. S. (2018). Det som sosialt skiller seg ut. I B. C. Rappana Olsen, P. S. Skotte & G. R. Farstad (Red.), Sosiologi i sosialfagene. Universitetsforlaget

Regjeringen. (2022). Støtteordninger for næringsliv og kultur (nedlastet 11.02.2022). <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/stotteordninger-for-naeringsliv-og-kultur/id2694423/>

Ringdal, K. (2018). Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode. Fagbokforlaget.

Skaalvik, E. M., & Stenby, H. K. (1981). Skole bak murene. Tapir.

Smeplass, E. (2018). Konstruksjonen av den problematiske lærerutdanningen. Lærerutdanningen i et institusjonelt og politisk landskap. Doktorgradsavhandling i sosiologi. ISBN 978-82-326-3448-4. NTNU.

Statistisk sentralbyrå. (2021). Gjennomføring i videregående opplæring. Hentet 13. Mai 2022 fra <https://www.ssb.no/utdanning/videregaende-utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende-opplaering>

Statistisk sentralbyrå. (2021). Fengslinger. Hentet 13. Mai 2022 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/10531/tableViewLayout1/>

Statsforvaltaren i Vestland. (u.å.). Oppikrim. Opplæring innanfor kriminalomsorga. <https://www.oppikrim.no/nn/ansvar-og-organisasjon/>

Ugelvik, T. (2017). Fængsel. I H.M Lomell, & M.-L. Skillbrei (Red), Kriminologi (s. 171-189). Universitetsforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (U.d). Undervisningsvurdering – ein rettleiar for elevar og lærarar. Hentet 13. Mai fra <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/kvalitetsarbeid-i-opplaringen/undervisningsvurdering-rettleiar/prinsipp/>

Wenger, E. (2004). Praksisfællesskaber. Hans Reitzels Forlag.

Vedlegg

Vedlegg 1

Søknad om godkjenning av forskningsprosjekt ved [REDACTED] Kretsfengsel ([REDACTED]) våren 2022.

Som et ledd i min master utdanning, skal jeg [REDACTED] Braaten-Jakobsen gjennomføre et forskningsprosjekt. Da jeg allerede jobber som yrkesfaglærer ved [REDACTED] Kretsfengsel faller det naturlig at det er dette som blir mitt forskningsprosjekt. Jeg har opparbeidet meg et godt forhold til kriminalomsorgen gjennom min jobb som yrkesfaglærer ved [REDACTED].

Forskningsprosjektet har som formål å se på om et enda tettere samarbeid mellom skolen og kriminalomsorgen kan være med på å styrke de innsatte elevene sine muligheter etter endt soning.

Behandling av innsamlet data.

Jeg ønsker å gjennomføre kvalitative intervjuer med 4 ansatte [REDACTED]. Intervjuene vil gjennomføres ved hjelp av lydopptak, som i etterkant vil bli transkribert og slettet. Informantene vil bli anonymisert, det samme vil fengselet. Det vil ikke være mulig å spore informanter eller fengsel.

Samtykkeskjema

Informantene vil motta et samtykkeskjema som vil inneholde informasjon om forskningsprosjektet og deres rettigheter til å trekke seg underveis.

Kontakt informasjon på søker

[REDACTED] Braaten-Jakobsen

Telefon: [REDACTED]

Epost: [REDACTED]

Vedlegg 2

Melding

16.02.2022 09:48

Behandlingen av personopplysninger er vurdert av NSD. Vurderingen er:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 16.02.2022, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og Personverntjenesten. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 25.05.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Vi vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Vi vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi legger til grunn at behandlingen oppfylder kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Nettskjema diktafon er databehandler i prosjektet. Vi legger til grunn at behandlingen oppfylder kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos oss: Sturla Herfindal

Lykke til med prosjektet!

Vil du delta i forskningsprosjektet «Fra innsatt til fagarbeider»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt der formålet er å forske på hvordan skolen og kriminalomsorgen kan samarbeide tettere for å øke de innsattes muligheter etter endt soning. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke om tettere samarbeid mellom skolen, kriminalomsorgen og Nav kan bidra til en styrket tilbakeførings mulighet for de innsatte.

Undersøkelsen utføres som en del av en masterstudie i studieretningen «Master i yrkesdidaktikk» ved NTNU. Undersøkelsen er tenkt å besvare problemstillingen «*Hvordan kan ett strukturert samarbeid mellom skolen og kriminalomsorgen styrke de innsattes muligheter etter endt soning?*»

Opplysningene som innhentes vil bare bli brukt til denne masterstudien.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du jobber ved prosjektets aktuelle fengsel.

Hva innebærer det for deg å delta?

Data vi bli samlet inn gjennom delvis strukturert intervju.

- Dette innebærer at dersom du aksepterer å delta i undersøkelsen vil du delta i intervju.
- Intervjuet vil bli dokumentert ved hjelp av lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi begrunnelse. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke ønsker å delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har informert om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Data vil være tilgjengelig bare for student ved NTNU og veileder ved NTNU* *transkribent*
- *Alle data oppbevares i tråd med NTNU sine retningslinjer. Lydopptak vil bli slettet etter transkribering*
- *Det vil ikke bli innhentet informasjon som kan identifisere deltakere*

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes mai 2022. Alle data vil bli slettet ved prosjektslutt. Tolkningene av dataene vil kunne gjenfinnes i masteroppgaven.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU student [redacted], [redacted] tlf [redacted] og veileder [redacted], [redacted]
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen, thomas.helgesen@ntnu.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

[redacted]

[redacted]

Vedlegg 4

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, «Fra innsatt til fagarbeider?», og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- å delta i intervju som blir tatt opp på båndopptaker
- jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 25. mai 2022.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide Masterstudie for informant 1	
Hovedproblemstilling: Hvordan kan ett strukturert samarbeid mellom skolen, kriminalomsorgen, helse og Nav styrke de innsattes muligheter etter endt soning?	
Innledende samtale:	Du kjenner til at det kan være utfordrende for de innsatte å vende tilbake til samfunnet etter soning. Vi ønsker i dette intervjuet å høre litt om dine erfaringer med samarbeidet til kriminalomsorgen.
Spørsmål 1	Kjenner du til kriminalomsorgens virksomhetsstrategi, med spesielt fokus på utviklingen av arbeidsdriften?
Spørsmål 2	Hvordan jobber du som ██████ for å nå kriminalomsorgens og strategiens mål for opplæring av de innsatte?
Spørsmål 3	Hvordan opplever du at samarbeidet mellom skolen, kriminalomsorgen, helse og Nav fungerer?
Spørsmål 4	Er det noe med samarbeidet du kunne ønsket var annerledes?
Spørsmål 5	I hvilken grad har du som rådgiver innflytelse på samarbeidet til kriminalomsorgen, skolen, helse og Nav?

Intervjuguide Masterstudie for informant 2	
Hovedproblemstilling: Hvordan kan ett strukturert samarbeid mellom skolen, kriminalomsorgen, helse og Nav styrke de innsattes muligheter etter endt soning?	
Innledende samtale:	Du kjenner til at det kan være utfordrende for de innsatte å vende tilbake til samfunnet etter soning. Vi ønsker i dette intervjuet å høre litt om dine erfaringer med samarbeidet til kriminalomsorgen.
Spørsmål 1	Kjenner du til kriminalomsorgens virksomhetsstrategi, med spesielt fokus på utviklingen av arbeidsdriften?
Spørsmål 2	Hvordan jobber du [redacted] ansatt for å nå kriminalomsorgens mål for opplæring av de innsatte?
Spørsmål 3	Hvordan opplever du at samarbeidet mellom Nav, skolen, helse og kriminalomsorgen fungerer?
Spørsmål 4	Er det noe med samarbeidet du kunne ønsket var annerledes?
Spørsmål 5	I hvilken grad har du som NAV ansatt innflytelse på samarbeidet mellom skolen, kriminalomsorgen, helse og Nav?

